

Sveučilište u Zagrebu
Pravni fakultet
Studijski centar socijalnog rada

Hranj Marina, Jurić Inga, Kozjak Valentina, Matasić Dolores,
Matoš Lucija i Turniški Valentina

„NASILJE NIJE RJEŠENJE.“:
KORELATI NASILJA U PARTNERSKIM VEZAMA MLADIH

Zagreb, 2018.

„Ovaj rad je izrađen pod kometorstvom prof. dr. sc. Ivana Rimca i doc. dr. sc. Jelene Ogresta na Studijskom centru socijalnog rada na Pravnom fakultetu u Zagrebu i predan je na natječaj za dodjelu Rektorove nagrade u akademskoj godini 2017./18.“

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. <i>Nasilje u partnerskim vezama mladih</i>	2
1.2. <i>Teorijski okvir nasilja u partnerskim vezama mladih</i>	5
1.3. <i>Raširenost nasilja u partnerskim vezama mladih</i>	8
1.4. <i>Odrednice nasilja u partnerskim vezama mladih</i>	9
1.5. <i>Relevantnost odabrane teme</i>	13
2. PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA	15
3. METODA ISTRAŽIVANJA	16
3.1. <i>Sudionici</i>	16
3.2. <i>Mjerni instrument</i>	17
3.3. <i>Postupak istraživanja</i>	20
4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA	21
4.1. <i>Odnos između obilježja veze i čestine doživljavanja nasilja u partnerskoj vezi</i>	21
4.2. <i>Odnos između socijalno-psiholoških varijabli i čestine doživljavanja nasilja u vezi</i>	25
4.3. <i>Predviđanje čestine doživljavanja nasilja u partnerskoj vezi</i>	29
4.4. <i>Ograničenja istraživanja</i>	33
5. ZAKLJUČAK	36
6. LITERATURA	38

„Nasilje nije rješenje.“ : Korelati nasilja u partnerskim vezama mladih

Sažetak

Nasilje u partnerskim vezama se definira kao vrsta nasilja između sadašnjih ili bivših intimnih partnera koje ima za cilj kontroliranje partnera i kod napadača izaziva osjećaj moći. Budući da stvaranje i razvijanje partnerskih odnosa uglavnom započinje u razdoblju adolescencije, od iznimne je važnosti vidjeti kakva je priroda tih odnosa jer oni uvelike mogu utjecati na život i daljnji razvoj adolescenta. Upravo iz navedenog razloga, odnosno brojnih negativnih posljedica koje nasilje u partnerskim vezama adolescenata može imati na njih, kao i brojnih čimbenika koji su povezani s nasiljem u partnerskim vezama mladih, cilj ovog istraživanja bio je provjeriti odrednice partnerskog nasilja u vezama mladih. Istraživanje je provedeno na uzorku od 452 punoljetna maturanta koji se trenutačno nalaze u partnerskoj vezi putem web ankete koja je većinskim dijelom distribuirana putem društvene mreže Facebook. Što se tiče odnosa između obilježja veze i čestine doživljavanja nasilja u partnerskim vezama mladih, rezultati istraživanja su pokazali da postoji statistički značajna povezanost između čestine ukupno doživljenog nasilja (psihičko, fizičko i spolno nasilje) u vezi i zadovoljstva sadašnjom vezom ($r=-.315$, $p<0,01$) odnosno percepcije sadašnje veze ($r=-.334$, $p<0,01$). Dobivena je i statistički značajna pozitivna povezanost između broja dosadašnjih partnerskih veza i čestine doživljenog nasilja u vezi ($r=-.262$, $p<0,01$). Povezanost između duljine sadašnje veze i doživljenog partnerskog nasilja u vezi se nije pokazala statistički značajnom ($r=.127$, $p>0,05$). U pogledu povezanosti percepcije sadašnje veze i ostalih obilježja veze pokazalo se da postoji statistički značajna pozitivna povezanost sa zadovoljstvom sadašnjom vezom ($r=.570$, $p<0,01$). U vezi odnosa između socijalno-psiholoških varijabli i čestine doživljenog nasilja u vezi, rezultati su pokazali da postoji statistički značajna povezanost pozitivnog smjera ($r=.290$, $p<0,01$) između ukupno doživljenog nasilja u partnerskoj vezi i iskustva obiteljskog nasilja. Također, pokazalo se da postoji i statistički značajna pozitivna povezanost između odobravanja nasilja od strane grupe vršnjaka i čestine doživljenog nasilja u vezi ($r=.294$, $p<0,01$). U povezanosti s trećim istraživačkim problemom, predviđanjem čestine doživljavanja nasilja u partnerskoj vezi, rezultati su pokazali da je spol značajan prediktor čestine doživljavanja nasilja. S obzirom da su rezultati pokazali kako su obitelj i vršnjaci povezani sa doživljajem nasilja u vezi, potrebno bi bilo senzibilizirati mlade putem programa u školi te u lokalnoj zajednici. Također, trebalo bi ih informirati o tome kome se sve mogu obratiti u slučaju nasilja u vezi.

Ključne riječi: nasilje u partnerskim vezama, elektroničko partnersko nasilje, utjecaj vršnjaka, web anketa

“Violence isn't Answer.“: The Correlate of Teen Dating Violence

Summary

Partnership violence is defined as a form of violence between current or former intimate partners aimed at controlling partners and causing a sense of power to attackers. Since the creation and development of partnerships generally begins in the period of adolescence, it is of great importance to see the nature of these relationships because they can have big and serious affects on life and further development of adolescents. Precisely for the above mentioned reasons, ie the numerous negative consequences that violence in adolescent partner relationships may have on them, as well as a number of factors linked to violence in partner relationships, the aim of this study was to check the determinants of partner violence in youth relationships. The research was conducted on the sample of 452 seniors which are currently in partnership using a web survey that was mostly distributed through social network Facebook. Concerning the relationship between the characteristics of the relationship and the frequency of experiencing violence in the adolescents partnership, the results of the research have shown that there is a statistically significant correlation between the total number of experienced violence (psychological, physical and sexual violence) in relationship and satisfaction with the present relationship ($r = , p < 0.01$) or perception of the present relationship ($r = - .334, p < 0.01$). There was a statistically significant positive correlation between the number of partner relationships so far and the frequency of perceived violence in partnership ($r = - .262, p < 0.01$). The correlation between the length of the present relationship and the observed partner violence in the relationship has not been statistically significant ($r = .127, p > 0.05$). Concerning the correlation of the perception of the present relationship and other features of the relationship, there was a statistically significant positive correlation with satisfaction of present relationship ($r = .570, p < 0.01$). Concerning the relationship between social psychological variables and the frequency of the observed violence in the relationship, the results have shown that there is a statistically significant correlation of the positive direction ($r = .290, p < 0.01$) between the total violence experienced in the partnership relation and the experience of domestic violence. Also, there was a statistically significant positive correlation between the approval of violence from peer group and the frequency of perceived violence in relationship ($r = .294, p < 0.01$). In connection with the third research problem, predicting the chances of experiencing violence in a partnership relationship, the results have shown that gender is a significant predictor of the frequency of experiencing violence. Since the results showed that the family and peers are associated with experiencing violence in relationship, it would be necessary to sensitize young people about violence in relationship through programs at school and in the local community. They should also be informed about whom to contact in case of violence in relationship.

Keywords: teen dating violence, cyber dating abuse, peer pressure, web survey

1. UVOD

Istraživanje nasilja u partnerskim vezama adolescenata znatno je poraslo tijekom protekla tri desetljeća (Foshee i Reyes, 2011., Ulloa i sur., 2013., prema Exner-Cortens, 2014.) Partnersko nasilje u adolescentskoj dobi nije problem ograničen na određene regije ili zemlje, već je aktualan problem širom svijeta (Park i Kim, 2017.). Kako bi se postiglo što bolje razumijevanja nasilja među mladima vrlo je važno poznavanje specifičnosti odrastanja adolescenata (Vejmelka, 2012.).

Stvaranje i razvijanje partnerskih odnosa uglavnom započinje u razdoblju adolescencije (Ajduković i Ručević, 2009.). Takvi odnosi su važna iskustva u životima adolescenata (Feiring i Furman, 2000., Furman i Shaffer, 2003., prema Exner-Cortens, 2014.). Tako partneri mogu pozitivno ili negativno utjecati na školski uspjeh, obrazovanje i planiranje budućnosti. Jedna od glavnih funkcija partnerske veze je učiniti da se ljudi osjećaju prihvaćenima i voljenima što utječe na razvoj dobrobiti (Furman i sur., 1999.). Romantični partnerski odnosi pomažu adolescentima u radu na nekim od razvojnih zadataka, poput razvoja emocionalne autonomije, odnosno samostalnosti i neovisnosti te razvoju identiteta (Furman, 2002.). Također, romantični odnosi im pomažu u razvoju nekih vještina na koje će se oslanjati kroz život, kao što su reguliranje vlastitih emocija, komunikacija i interpersonalne vještine te intimnost (Collins, 2003.).

Obzirom na dob, pretpostavka je kako adolescenti imaju vrlo malo ili nimalo iskustva i saznanja o razvoju neke romantične veze, a pojedina istraživanja pokazuju da je formiranje prvih romantičnih odnosa osobito stresno (Scanlan i sur., 2012.). Neiskustvo može donijeti strah od nepoznatog te neznanje o tome što očekivati, što je normalno, a što nije. Možemo zaključiti kako to doprinosi dodatnoj ranjivosti za negativne aspekte partnerskih veza, kao što je nasilje. Adolescenti mogu i prestati provoditi vrijeme s bliskim prijateljima kako bi više vremena posvetili partneru/ici što može negativno utjecati na njihov odnos s prijateljima (Scanlan i sur., 2012.). To može utjecati na lošiju kvalitetu prijateljskog odnosa, a isto se može primijeniti i na obiteljsku razinu. Adolescenti koji su u vezi provode manje vremena s obitelji. Zanemarivanje drugih odnosa s prijateljima ili obitelji zbog romantičnog odnosa može dovesti do konflikta u adolescentu, odnosno unutarnjeg sukoba (Scanlan i sur., 2012.). Na taj se način gubi prostor za potencijalno traženje pomoći, ukoliko partnerska veza krene k nasilju. Iako je nesumnjivo da partnerske veze adolescenata mogu biti važan izvor psihološke dobrobiti (Collins, 2003.), ovaj će se rad posvetiti negativnim oblicima koji proizlaze iz takvih odnosa, kao što je partnersko

nasilje jer ozbiljnost i kompleksnost posljedica iziskuje kontinuirani rad u tom području koji se treba razvijati na temelju empirijski provjerene stvarne situacije i iskazanih potreba mladih.

U fokusu ovog istraživanja bit će maturanti u dobi od 18 do 20 godina. Naime, radi se o razdoblju srednje i kasne adolescencije. Srednju adolescenciju najčešće karakterizira prelazak mladih iz osnovne u srednju školu, dok kasnu odlazak mladih na fakultet ili njihovo zapošljavanje. Kao što je vidljivo, radi se o razdoblju naglih promjena s kojima se adolescenti suočavaju te se i sama adolescencija najčešće opisuje kao razdoblje burnog razvoja od djetinjstva do odrasle dobi (Lacković-Grgin, 2005.).

U nastavku rada bit će definirano nasilje u partnerskim vezama mladih, nakon čega slijedi teorijski okvir koji je u podlozi ovog istraživanja. Također će se prikazati i dostupni podaci o raširenosti nasilja, kao i odrednicama istog, a potom će se iznijeti spoznaje i zaključci o važnosti bavljenja ovom temom.

1.1. Nasilje u partnerskim vezama mladih

Temeljem pregleda literature vidljivo je da još uvijek ne postoji konsenzus i jedna jedinstvena definicija nasilja u vezi kao ni njegovih oblika. Velike razlike u definicijama različitih autora postoje dijelom zbog varijabilnosti oblika, funkcija, težina i manifestacije nasilja među parovima (Shorey i sur., 2008.). U nastavku ćemo stoga navesti nekoliko određenja partnerskog nasilja u vezama koje najbolje odgovaraju ciljevima ovog rada.

Nasilje u partnerskim vezama se definira kao vrsta nasilja između sadašnjih ili bivših intimnih partnera (Vagi i sur., 2013.) koje za cilj ima kontroliranje partnera i kod napadača izaziva osjećaj moći (Ajduković i Ručević, 2009.). Sesar i Dodaj (2014.) navode kako se radi o ponašanju počinitelja koje je usmjereno na postizanje kontrole nad žrtvom, odnosno ograničavanje slobode mišljenja i ponašanja žrtve. Specifičnije, nasilje u partnerskim vezama adolescenata se definira kao oblik intimnog nasilja prema partneru koji se javlja kod osoba starijih od 10, a mlađih od 24 godine koji su trenutačni ili bivši partneri. Iako su mladi u dobi od 10 do 24 godine različiti u razvoju, ovaj je dobni raspon prikladan za razmatranje ako je interes na zlostavljanju adolescenata jer obuhvaća razdoblja rane, srednje i kasne adolescencije (Gutgesell i Payne, 2004.).

Neovisno o različitosti određenja nasilja u partnerskim vezama, ono što je svakako najočitiiji oblik bilo kojeg nasilja, pa tako i nasilja u vezi je fizičko nasilje. Polazeći od njega, nastala je i rana operativna definicija nasilja u vezi prema kojoj se nasiljem smatra uporaba ili prijetnja fizičkom silom ili suzdržanosti izvedene s namjerom da se uzrokuje bol ili ozljeda drugoj osobi (Sugarman i Hotaling, 1989., prema Shorey i sur., 2008.). Navedena definicija je potom proširena te su istraživači uz nju uključili još i seksualno i psihičko zlostavljanje budući da ti oblici nasilja često prethode ili se javljaju zajedno s fizičkim nasiljem (Anderson i Danis, 2007., Brown i sur., 2007., Hanley i O'Neill, 1997., Harper i sur., 2005., Murphy i Hoover, 2001., O'Leary, 1999., Riggs i O'Leary, 1996., Shook i sur., 2000., prema Shorey i sur., 2008.). Tako su pojedini autori ponudili inkluzivniju definiciju nasilja u vezi prema kojoj nasilje u vezi podrazumijeva prijetnju ili stvarnu upotrebu tjelesnog, seksualnog ili verbalnog zlostavljanja jednog člana partnerske veze prema drugom članu (Anderson i Danis, 2007., prema Shorey i sur., 2008.). Iz navedene definicije mogu se uočiti 3 oblika nasilja u vezama: fizičko, psihičko i seksualno.

Fizičko nasilje odnosi se na postupke koji uzrokuju fizičku bol i ozljedu. To mogu biti različita ponašanja kao što su primjerice pljuskanje, grubo guranje, udaranje rukama, nogama ili predmetima, bacanje predmeta, čupanje kose i ugriz (Ehlert, 2007.). Psihičko nasilje uključuje vrijeđanje, ponižavanje, kritiziranje, zastrašivanje prekidom veze ili stvaranje osjećaja krivnje kod partnera, namjerno uzrujavanje, verbalne i emocionalne prijetnje, izolaciju od prijatelja i obitelji, nazivanje različitim pogrđnim imenima, govorenje uvredljivih riječi pa i kontroliranje odijevanja, ponašanja i slično (Ehlert, 2007.). Važnost uključivanja psihičkog nasilja u oblike nasilja u vezama pokazuju rezultati istraživanja prema kojima su stope psihičkog nasilja u vezama srednjoškolaca i studenata u prosjeku znatno više od fizičkog (Neufeld i sur., 1999., prema Shorey i sur., 2008.) te da je, prema navodima žrtava nasilja u vezama, ono znatno štetnije od fizičkog i ima najveći utjecaj na odnos (Follingstad i sur., 1990., Vitanza i sur., 1995., prema Shorey i sur., 2008.). Seksualno nasilje obuhvaća svako neželjeno seksualno ponašanje druge osobe koje ponižava i ugrožava dostojanstvo i sigurnost žrtve (Ajduković i Ajduković, 2010.). Seksualno nasilje karakterizira namjerno zastrašivanje ili prisilno djelovanje jednog partnera kako bi drugog prisilio na seksualni odnos ili neko seksualno ponašanje, ili ga prisilio na sudjelovanje u seksualnim aktivnostima češće nego što on to želi (Cornelius i Resseguie, 2007., Smith i Donnelly, 2001., prema Shorey i sur., 2008.). Navedenim oblicima nasilja u vezi, Ignjatović (2011.) dodaje ekonomsko nasilje koje uključuje uskraćivanje i oduzimanje financijskih sredstava žrtvi, onemogućavanje raspolaganja svojom imovinom i

sredstvima za život, manipuliranje, ucjenjivanje i prisiljavanje žrtve da se odrekne imovine u korist nasilne osobe (Ajduković i Ajduković, 2010.). Vagi i suradnici (2013.) spominju još i uhođenje (engl. *stalking*) koje uključuje ponašanje prema partneru koje može biti osobno ili provedeno putem elektroničkog medija (npr. ponovljeno slanje SMS poruka, objavljivanje dojmljivih informacija ili fotografija na društvenim mrežama).

Budući da su današnji mladi korisnici brojnih društvenih mreža pojavljuje se još jedan oblik nasilja koji se može prepoznati u prethodnom opisanom ponašanju uhođenja, a to je nasilje preko interneta. Nasilje preko interneta se definira kao agresivno, namjerno ponašanje usmjereno pojedincima ili grupi preko Interneta koje se ponavlja i usmjereno je prema pojedincima koji se ne mogu lako obraniti (Smith i sur., 2008.). Specifičnije, partnersko nasilje preko interneta se odnosi na oblik nasilja koji se događa na mreži, pri čemu počinitelj može u vrlo kratkom roku proširiti štetne informacije o žrtvi velikom broju ljudi, kao i kontaktirati žrtvu u bilo kojem trenutku (Zweig i sur., 2013., prema Smith i sur., 2018.), u čemu se ogleda posebnost ove vrste partnerskog nasilja. Partnersko nasilje preko interneta može se definirati kao kontrola, uznemiravanje, zastrašivanje i zlostavljanje jednog partnera od strane drugog preko tehnologije i socijalnih mreža (Zweig i sur., 2014.). Iako se partnersko nasilje preko interneta može konceptualizirati kao oblik psihičkog nasilja, ono je jedinstveno po tome što počiniteljima daje mogućnost da javno ponižavaju žrtve u mjeri u kojoj to nikad prije nije bilo moguće te da imaju pristup žrtvama u bilo kojem trenutku iako one nisu fizički prisutne (Zweig i sur., 2014.). Još jedna specifičnog ovog oblika nasilja je veća mogućnost reviktimizacije žrtava nego kod ostalih oblika nasilja upravo zbog prirode tog nasilja koja uključuje lako digitalno dijeljenje sadržaja o žrtvama velikom brzinom i velikom broju ljudi (Korchmaros i sur., 2013., Stonard i sur., 2015., prema Peskin i sur., 2017.).

Kao što se iz opisa oblika nasilja u partnerskim vezama mladih može vidjeti, postoje različiti oblici nasilja u partnerskim vezama, no ono što je zajedničko svima jesu 4 elementa: a) namjera povređivanja, b) ponavljanje napada, c) neravnoteža moći i d) osjećaj žrtve da je bespomoćna i nezaštićena (Bilić, 2014.). Budući da je razdoblje adolescencije samo po sebi iznimno izazovno te su mladi podložni brojnim promjenama, a ujedno i ranjivi (Lacković – Grgin, 2005.) važno je istraživati i ovaj dio njihovog života kako bi se dobile eventualne implikacije za reagiranje i prevenciju.

Sukladno brojnosti i različitosti nasilja u partnerskim vezama, kao i specifičnostima svakoga od njih, teoretičari i praktičari su razvili niz različitih teorija i modela kojima pokušavaju objasniti nasilje u partnerskim vezama te će u narednom poglavlju biti prikazane one koje su prikladne našem istraživanju.

1.2. Teorijski okvir nasilja u partnerskim vezama mladih

Nekoliko značajnih teorija i modela se bavi nasiljem u partnerskim vezama mladih. Tako se prema *teoriji socijalnog učenja* smatra da se nasilje, kao i druga ponašanja, uči klasičnim ili instrumentalnim uvjetovanjem, a služi za postizanje cilja u socijalnim relacijama (Popadić, 2009.). Temeljno načelo ove teorije ističe važnost ranih roditeljskih intervencija budući da one predstavljaju važne modele na temelju kojih dijete uči različite oblike ponašanja (Shorey i sur., 2008.). Teorija socijalnog učenja nasilje u mladenačkim vezama opisuje kao ponašanje koje je inicijalno naučeno promatranjem i imitacijom ponašanja drugih osoba u periodu djetinjstva, odnosno pretpostavlja da se negativna interpersonalna ponašanja uče kroz nasilne interakcije u vlastitoj obitelji (O'Leary, 1999., prema Dodaj i sur., 2017.). Svjedočenje ili doživljavanje obiteljskog nasilja može poučiti dijete da nasilje može biti funkcionalno ukoliko ono omogućuje izražavanje nezadovoljstva, rješavanje problema i kontrolu drugih te da, također, nasilje može smanjiti nastanak napete situacije prožete sukobima i povećati osjećaj samopouzdanja nasilne osobe (Wekerle i Wolfe, 1999., prema Shorey i sur., 2008.). Slijedom navedenog, dijete tijekom razvoja u nasilnom okruženju obitelji razvija toleranciju i pozitivne stavove prema nasilju, odnosno prihvaća agresivne oblike ponašanja kao prikladne za rješavanje problema te stoga takve obrasce unosi u svoje intimne veze u mladosti što dovodi do transgeneracijskog prijenosa nasilja (Fang i Corso, 2007., Lewis i Fremouw, 2001., prema Dodaj i sur., 2017.). Iako postoje dokazi o povećanom riziku od počinjenja nasilja u vezi kada je osoba izložena zlostavljanju u djetinjstvu ili nasilju između roditelja (Fang i Corso, 2007., Linder i Collins, 2005., prema Shorey i sur., 2008.), dosadašnje spoznaje su ograničene i ukazuju na složeniji skup čimbenika koji dovode do nasilja u vezi.

Polazeći od teorije socijalnog učenja i uključujući *teoriju konflikata*, Riggs i O'Leary (1989., prema Shorey i sur., 2008.) razvili su sveobuhvatni teorijski model nasilja u vezama te ga nazvali *pozadinsko - situacijski model* (engl. *background/situational model*), a koji se zasniva na pretpostavci da socijalizacija doprinosi razvoju potencijalne agresivnosti (Vagi i sur., 2012., prema Trbojević, 2016.). Prema ovom modelu postoje dvije odrednice nasilja u mladenačkim

vezama, a koje autori nazivaju pozadinskim i situacijskim. Pozadinske odrednice odnose se na povijesne, društvene i pojedinačne karakteristike. One uključuju čimbenike kao što su povijest svjedočenja ili iskustava zlostavljanja, agresivne karakteristike osobnosti, prethodna agresivna ponašanja, psihopatologiju i društveno prihvaćanje agresije kao sredstva za rješavanje sukoba (Bell i Naugle, 2008., Shorey i sur., 2008.). S druge strane, situacijske odrednice za koje se smatra da su povezane s pojavom nasilja odnose se na interpersonalni konflikt, zadovoljstvo odnosom, razinu intimnosti, vještine rješavanja problema, osobna očekivanja od ishoda nasilja i stilove komunikacije (Riggs i O'Leary, 1989., prema Bell i Naugle, 2008.). Autori smatraju da interakcija između ove dvije komponente može utjecati na intenzitet sukoba unutar parova te o njoj ovisi hoće li doći do fizičkog nasilja (Riggs i O'Leary, 1989., Bell i Naugle, 2008.). Rezultati istraživanja potvrđuju osnovne postavke ovog modela o boljem razumijevanju nasilja u vezi uključivanjem različitih pozadinsko/situacijskih varijabli poput pozitivnih stavova prema agresiji, razine konflikata u vezi, načina njihovog rješavanja te obilježja veze (Luthra i Gidycz, 2006., Magdol i sur., 1998., prema Dodaj i sur., 2017.), nasuprot teorije socijalnog učenja koja za razvoj nasilja u partnerskim vezama smatra ključnim iskustvo nasilja u djetinjstvu slijedom kojeg se razvija tolerancija na nasilje i pozitivni stavovi prema nasilju.

Osim teorije socijalnog učenja i pozadinsko situacijskog modela, povezanost nasilja u partnerskim vezama mladih i obiteljskog nasilja istaknuta je i unutar *teorije privrženosti*. Prema ovoj teoriji privrženosti djeca oblikuju svoje odnose u mladosti na temelju svojih iskustava u primarnoj obitelji tijekom djetinjstva (Bowlby 1969., 1972., 1980., prema Shorey i sur., 2008.). Dakle, „zdravi“ odnosi nastaju kao rezultat dosljednog i odgovornog roditeljstva, dok „nezdravi“ odnosi proizlaze iz nekonzistentnog i neodgovornog roditeljstva te odbijajućeg stava prema djetetu (Hazan i Shaver, 1987., prema Shorey i sur., 2008.). U skladu s prethodno navedenim, za pojedince s nesigurnim stilovima privrženosti koji su nastali uslijed zlostavljanja u djetinjstvu postoje veće vjerojatnosti da će biti uključeni u partnersko nasilje (Cicchetti i Howes, 1991., Crittenden i Ainsworth, 1989., Shorey i sur., 2008.).

Osim prethodno navedenih, nailazimo i na novije teorije nasilja u intimnim vezama koje uključuju dva modela: *model poticaja/prinuđivanja/inhibiranja nasilja u intimnim vezama* (eng. *Instigating/impelling/inhibiting model*, Finkel, 2007.) i *kontekstualni teorijski model nasilja u intimnim vezama* (Bell i Naugle, 2008.). Osnovna pretpostavka modela poticaja/prinuđivanja/inhibiranja nasilja u intimnim vezama je da u intimnim vezama muškarci i žene učestalo doživljaju nasilne impulse jedno prema drugome koji nužno ne moraju rezultirati agresivnom reakcijom (Finkel, 2007.). Prema navedenom modelu, odluka da se počini nasilno

ponašanje prema partneru određena je sljedećim faktorima: stimulirajućim okidačima, snagom inhibiranja nasilja i/ili snagom poticanja nasilja. Faktori koji povećavaju rizik nasilja se odnose na bihevioralnu potrebu za nasiljem kao rezultat ljutnje izazvane stimulirajućim okidačima, a neki od njih su svjedočenje nasilju u djetinjstvu, dispozicijske osobine poput neuroticizma i narcizma (Finkel, 2007.). Također, o povezanosti iskustva nasilja u djetinjstvu i činjenja nasilja u intimnim vezama govori i kontekstualni teorijski model nasilja u intimnim vezama gdje iskustvo nasilja u djetinjstvu predstavlja neizravnu odrednicu nasilja u intimnim vezama (Bell i Naugle, 2008.).

Nadalje, *teorija tipologije počinitelja nasilja* prikazuje kategorizaciju počinitelja nasilja u različite skupine s obzirom na individualne i situacijske odrednice nasilja (Holtzworth-Munroe i Stuart, 1994., prema Dodaj i sur., 2017.). Prema ovoj teoriji, nasilje u intimnim vezama definirano je pomoću tri distalna i četiri proksimalna faktora, pri čemu su distalni faktori: genetski faktori, rana iskustva nasilja u obitelji i rana iskustva nasilja s vršnjacima, a proksimalni uključuju nesiguran stil privrženosti, impulzivnost, nerazvijene socijalne vještine te pozitivne stavove prema nasilju.

Osim navedenih teorija koje upućuju na to da su rizični faktori za počinjenje nasilja u adolescentskim vezama iskustvo nasilja u primarnoj obitelji, pozitivni stavovi prema nasilju te obilježja veze, nailazimo i na teoriju i *model vršnjačkih odnosa* (Bukowski i Hoza, 1989.) prema kojem i odnosi s vršnjacima mogu utjecati na činjenje nasilja u vezi. Prema tom modelu se pretpostavlja da pojedinac u interakciji s vršnjacima stječe dva iskustva - popularnost i prijateljstvo. Pritom se popularnost može definirati kao grupno orijentirani i jednosmjerni konstrukt koji je odraz vršnjaka prema pojedinom pojedincu te utječe na njegov osjećaj da je uključen u grupne aktivnosti i da pripada toj skupini čime zadovoljava svoju potrebu za pripadanjem. Slijedom toga, a temeljem koncepta vršnjačkog pritiska, smatra se da pojedinci stječu karakteristike vršnjaka s kojima se druže (Dishion i Dodge, 2005.). Stoga, ako se nasilje u vršnjačkoj skupini smatra prihvatljivim i poželjnim, za očekivati je da će i pojedinac podleći tom pritisku vršnjaka kako ne bi bio izbačen iz skupine.

Pregledom teorija i modela iz ovog područja može se vidjeti kako postoje osobni i okolinski rizični faktori za počinjenje nasilja u vezama. Pritom su okolinski faktori iskustvo nasilja u primarnoj obitelji, obilježja veze i vršnjački pritisak, dok osobne rizične faktore predstavljaju pozitivni stavovi prema nasilju. U narednom poglavlju će stoga biti prikazana dosadašnja istraživanja koja su pokazala povezanost između navedenih rizičnih faktora i činjenja nasilja u partnerskim vezama.

1.3. Raširenost nasilja u partnerskim vezama mladih

Prema provedenim istraživanjima, svake godine 25% adolescenata bude žrtvom nasilja u vezi (Center for Disease Control and Prevention, 2008., Makin-Byrd i Bierman, 2012., prema Trbojević, 2016.). Međunarodna istraživanja pokazuju kako adolescenti mogu doživjeti sve vrste nasilja pri čemu je psihičko najčešće, zatim slijedi fizičko, a seksualno je najmanje zastupljeno (Archer, 2002., prema Ajduković i Ručević, 2009.). Međunarodno istraživanje provedeno u 32 zemlje je pokazalo kako je gotovo jedna trećina djevojaka fizički napala partnera, a isto toliko mladića je fizičko napalo partnericu u posljednjih godinu dana (Straus, 2007., prema Ajduković i sur., 2011.). Online istraživanje provedeno na mladim osobama u dobi od 13 do 19 godina u SAD-u je pokazalo kako je 64,7% djevojaka i 61,7% mladića doživjelo nasilje u vezi (Bonomi i sur., 2012.). Prvo istraživanje koje se odnosilo na nasilje u vezama mladih u Republici Hrvatskoj je provedeno 1990. godine, a rezultati su pokazali veliku sklonost djevojaka i mladića korištenju verbalnog agresivnog ponašanja, a trećina ispitanika se izjasnila kako postoji fizičko nasilje u partnerskom odnosu pri čemu su mladići češće koristili fizičko nasilje od djevojaka (Pećnik, 1996., prema Ajduković i Ručević, 2009.). Prvo opsežnije istraživanje nasilja u adolescentskim vezama u Republici Hrvatskoj je provela udruga CESI 2004. godine, a rezultati su pokazali da je 60% mladih ljudi izjavilo kako su doživjeli neki oblik nasilja u vezi. S druge strane, rezultati istraživanja su pokazali kako je 43% mladih koristilo neki oblik nasilnog ponašanja u vezi (Bijelić, 2004., prema Ajduković i Ručević, 2009.). Udruga CESI je također provela istraživanje u 2007. godini čiji su rezultati pokazali kako je dvije trećine mladih doživjelo nasilno ponašanje od strane osobe s kojom su u vezi. Isto tako, jedna trećina mladih je izjavila kako se druži s vršnjačkom grupom u kojoj se nalaze i osobe koje su žrtve u nasilnoj vezi. Također, rezultati su pokazali kako je svaka peta mlada osoba izjavila kako osobno poznaje neku osobu koja je u nasilnoj vezi. S druge strane, nešto manje od polovice mladih koji su sudjelovali u istraživanju je izjavilo kako se barem jednom ponašalo agresivno prema svom partneru (Hodžić, 2007., prema Ajduković i Ručević, 2009.). Istraživanje provedeno u Zagrebu i Osijeku 2007. godine je pokazalo kako je 4,9% mladića i 6,5% djevojaka doživjelo fizički napad ili batine od strane svog partnera/ice (Ručević i sur., 2009., prema Ajduković i Ručević, 2009.). Još jedno od istraživanja na ovu temu je provedeno 2010. godine te je pokazalo kako je 93,1% mladih u posljednjih 6 mjeseci počinilo neki oblik nasilja u vezi, a njih 86,4% je doživjelo neki oblik nasilja u vezi. Od mladih koji su u vrijeme istraživanja imali iskustvo veze, njih 37,2% je navelo kako je doživjelo neki oblik fizičkog

nasilja, 26,6% je doživjelo neki oblik seksualnog nasilja, a najveći broj njih, 86,2%, je navelo kako je doživjelo neki oblik psihičkog nasilja (Ajduković i sur., 2011.).

Iz provedenih istraživanja može se vidjeti kako su u partnerskim vezama adolescenata prisutni svi oblici nasilja (psihičko, tjelesno i seksualno) te kako nasilje čine i muške i ženske osobe.

1.4. Odrednice nasilja u partnerskim vezama mladih

Kao prediktori nasilja u partnerskim vezama adolescenata se navode pozitivni stavovi o nasilju, obilježja veze, iskustvo viktimizacije u primarnoj obitelji, te utjecaj vršnjaka koji će biti i predmetom ovog istraživanja.

Navodi se nekoliko teza koje pokazuju povezanost stavova o nasilju i činjenja nasilja u vezi (Ajduković i sur., 2011.). Longitudinalna studija je pokazala kako promjene u stavovima o agresivnom ponašanju utječu na promjene u agresivnom ponašanju prema partneru u budućnosti (Schumacher i Slep, 2004., prema Muñoz-Rivas i sur., 2011.). Naime, pozitivni stavovi prema nasilju su povezani sa sklonošću fizički agresivnim ponašanjima u vezi (Henton i sur., 1983., prema Ajduković i sur., 2011.). Isto tako, pozitivni stavovi prema nasilju su povezani i s prihvaćanjem fizičke agresije kao metode rješavanja sukoba (Riggs i O'Leary, 1989., prema Ajduković i sur., 2011.). Također, uvjerenje da je upotreba nasilja prihvatljiva i u određenim situacijama opravdana je vrlo snažan prediktor činjenja nasilja (Malik i sur., 1997., O'Keefe, 1997., Tontodonato i Crew, 1992., prema Ajduković i sur., 2011.). Istraživanja su pokazala i kako postoje razlike u stavovima mladih osoba ovisno o tome odnose li se stavovi na nasilje koje vrši muškarac ili na nasilje koje vrši žena (Price i Byers 1999., prema Muñoz-Rivas i sur., 2011.). Naime, istraživanje provedeno na adolescentima je pokazalo kako je i fizičko i psihičko nasilje opravdanije ukoliko ga vrši ženska osoba od situacije u kojoj ga vrši muška osoba (Muñoz-Rivas i sur., 2011.). Isto tako, veće je opravdanje fizičke agresije u partnerskoj vezi od strane muškaraca nego od strane ženskih osoba (Muñoz-Rivas i sur., 2011.). Muške osobe, isto tako, više opravdavaju taktike u vezi koje se odnose na kontrolu partnera, a ženske osobe više opravdavaju verbalnu agresiju i ljubomoru (Muñoz-Rivas i sur., 2011.). Istraživanja ujedno pokazuju kako mladići koji imaju tradicionalnija uvjerenja o ženskim rodnim ulogama, više prihvaćaju i vrše nasilje u vezi (Sears i sur., 2007., Gvidi i sur., 2012., prema Vaselić i sur., 2016.).

Što se tiče pojedinih obilježja veze, faktori kao što su ozbiljnost veze, nezadovoljstvo vezom te ljubomora, mogu dovesti do nasilja u vezama adolescenata (Cleveland i sur., 2003., Giordano i sur., 2010., O'Leary i Slep, 2003., Sears, i sur., 2006., Gvidi i sur., 2012., prema Vaselić i sur., 2016.). Naime, otkriveno je kako pojedinci sa značajno izraženom ljubomorom imaju značajno veću potrebu za kontrolom odnosa koja je povezana s njihovom fizičkom agresijom prema partneru/ici (Brainerd i sur., 1996., prema Rudan, 2013.). Isto tako, navodi se kako intenzitet nasilja raste s trajanjem veze (Soua, 1999., prema Trbojević, 2016.). Također, dvosmislenost veze ili ne definiranje veze se pokazalo kao faktor rizika za razvoj nasilja u partnerskim vezama adolescenata (Burke-Draucker i sur., 2012., prema Trbojević, 2016.). Iz veze koja nije definirana proizlaze: varanje, nekonstruktivni oblici komunikacije te nemogućnost uspostavljanja intimnosti u vezi (Sullivan i sur., 2010., Burke-Draucker i sur., 2012., prema Trbojević, 2016.) pa dolazi do razvoja konfliktnih i agresivnih oblika rješavanja prethodno navedenih problema (Trbojević, 2016.). Značajnim faktorom za doživljavanje i činjenje nasilja u partnerskim vezama se pokazala i važnost osobnih prava u vezi. To se očituje na način da što osobe pridaju veću važnost osobnim pravima u vezi, to je veća povezanost s češćim činjenjem i doživljavanjem nasilja u partnerskoj vezi (Ajduković i sur., 2011.). Što se tiče uvjerenja o kvalitetnoj vezi, isto istraživanje je pokazalo kako su pogrešna uvjerenja o kvaliteti veze prediktor činjenja nasilja u vezi. Dodatno, potvrdile su se spolne razlike budući da je kod muških osoba pokazano kako su pogrešna uvjerenja o kvaliteti veze povezana s učestalijim doživljavanjem nasilja u vezi, dok su kod djevojaka povezana sa manjim doživljavanjem nasilja u vezi.

U faktore rizika za doživljavanje i činjenje nasilja u vezama mladih pripada i iskustvo viktimizacije u primarnoj obitelji (Ajduković i Ručević, 2009.). Price-Robertson i suradnici (2010., prema Ajduković i sur., 2013.) u svom istraživanju navode kako je izloženost djece nasilju među roditeljima velika te kako i sama izloženost ostavlja značajne posljedice. Naime, svjedočenje partnerskom nasilju roditelja može neposredno utjecati na dječje ponašanje, kroz njega se uči agresivno ponašanje te se smanjuju inhibicije agresivnog ponašanja i osjetljivost na nasilje, a osim toga stječu se i štetni stavovi prema rješavanju sukoba (Browne i Herbert, 1997., prema Pećnik, 2003.). Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje (Hodžić, 2007.) proveo je veće istraživanje na 1014 mladih u dobi od 16 do 19 godina, koji su polaznici trećih i četvrtih razreda iz 42 srednje škole u Republici Hrvatskoj. Među ostalim, cilj istraživanja je bio utvrditi moguće faktore rizika činjenja nasilnog ponašanja u vezi. Kao jedan od faktora rizika navode iskustvo obiteljskog nasilja. Utvrđeno je kako postoji veća sklonost nasilnom

ponašanju u vezi kod onih mladih koji su doživjeli ili svjedočili nasilnom ponašanju u svojoj obitelji. Nadalje, Vrandečić-Loje (2013.) je u svom istraživanju utvrdila kako su oni učenici koji su u većoj mjeri doživljavali obiteljsko nasilje imali više rezultate na mjerama počinjenja i doživljavanja nasilja. Moguće je da adolescenti koji su djetinjstvo proveli u nasilnom obiteljskom okruženju smatraju kako je takav način rješavanja sukoba uobičajen i prihvatljiv. Pretpostavka je da ukoliko adolescenti tek upoznaju takvu vrstu odnosa oni pronalaze primjere iz svoje okoline kako bi znali reagirati u pojedinim situacijama. U prilog tome ide utvrđena umjerena povezanost obiteljskog nasilja s počinjenim i doživljenim nasiljem u adolescentskim vezama (Vrandečić-Loje, 2013.). Svakako da osim povezanosti iskustva obiteljskog nasilja s doživljenim nasiljem u vezi mladih postoji i povezanost s činjenjem nasilja u vezi. U SAD – u je provedeno istraživanje na uzorku od 1615 parova kojim se ispitala povezanost između izloženosti zlostavljanju u djetinjstvu i psihološkog partnerskog nasilja (McKinney i sur., 2009.). U istraživanju su sudjelovale osobe od 18 godina i starije. Utvrdili su da su muškarci koji su bili izloženi tjelesnom zlostavljanju u djetinjstvu imali povećani rizik da psihološki zlostavljaju svoje partnerice. Žene koje su svjedočile psihološkom i tjelesnom nasilju u obitelji imale su povećani rizik za zlostavljanje svojih partnera. Navedeni rezultati upućuju da je izloženost zlostavljanju u djetinjstvu povezana s povećanim rizikom za jednostrano i obostrano partnersko nasilje. Za razliku od prethodno navedenih rezultata istraživanja, u istraživanju Sugarman i Hotaling (1989., prema Sesar i Dodaj, 2014.) nije utvrđena povezanost između svjedočenja nasilju u obitelji i izloženosti zlostavljanju u djetinjstvu od strane roditelja s nasiljem u partnerskim vezama. Isto su potvrdili i rezultati istraživanja Avakame (1998., prema Sesar i Dodaj, 2014.).

Izuzev pojedinih individualnih karakteristika, obilježja partnerskog odnosa i obiteljskih čimbenika, značajnu ulogu u objašnjenju doživljavanja i/ili počinjenja partnerskog nasilja u vezama mladih mogu imati i vršnjaci. Dodig - Ćurković i suradnici (2013.) navode kako utjecaj društva, prijatelja i poznanika može biti presudan faktor u pojavi nasilnog ponašanja u djece i adolescenata. Nadalje, navode da je želja za pripadanjem i odobravanjem, što je najviše izraženo u adolescenciji, motivacija podilaženju utjecaju vršnjaka koji u tom razdoblju imaju jači utjecaj čak i od roditelja. Dosadašnja su istraživanja pokazala da vršnjačke skupine pokazuju značajan doprinos u oblikovanju ponašanja, ali manje se zna o ulozi vršnjačkih skupina u adolescentnim vezama. Poznato je da je tijekom adolescencije povećana orijentacija prema vršnjacima (Crockett i sur., 1984., Eccles i Midgley 1989., O'Brien i Bierman, 1988., prema Ellis i sur., 2013.) te je povećana osjetljivost na utjecaj vršnjaka (Fergusson i sur., 2002.,

Miller-Johnson i Costanzo, 2004., prema Ellis i sur., 2013.). Stoga, vršnjaci tijekom adolescencije mogu biti osobito utjecajni u oblikovanju stavova i ponašanja koji uključuju nasilje i agresiju (Dishion i sur., 1996., prema Ellis i sur., 2013.). U skupinama vršnjaka gdje modeliranje agresivnih ponašanja izaziva pozitivne reakcije, adolescenti uče da im korištenje agresije prema drugima može pomoći da postignu ciljeve i da budu prihvaćeni. Nadalje, izlazak („dating“) je značajna tema razgovora među adolescentima (Connolly i Goldberg 1999., prema Simon i sur., 1992.) i vjerojatno će biti u središtu rasprave u kojima adolescenti traže svoje vršnjake za savjet i informacije (Ellis i sur., 2013.). Capaldi i suradnici (2001.) navode da su muškarci čiji su prijatelji bili uključeni u antisocijalno ponašanje tijekom sredine adolescencije bili više fizički agresivni prema partnerima u mladoj odrasloj dobi. Također, postoje dokazi koji upućuju na to da se socijalizacija s vršnjacima koji su povezani s nasiljem može proširiti i na viktimizaciju u odnosima. Istraživači dugo vremena priznaju jedinstveni doprinos vršnjačkih skupina ponašanju tijekom adolescencije (Parker i sur., 1995., Rubin i sur., 2006., prema Ellis i sur., 2013.), a nekoliko je studija pokazalo da druženje s antisocijalnim i fizički agresivnim vršnjacima može povećati vjerojatnost da će adolescenti sudjelovati u činjenju nasilja u vezi ili da će doživjeti nasilje u vezi (Gagne i sur., 2005., Schnurr i Lohman 2008., Williams i sur., 2008., prema Ellis i sur., 2013.). Nadalje, Minter (2014.) je istraživala jesu li ponašanja među vršnjacima utjecala na samoizvještavanje mladih odraslih osoba u vezi nasilja u intimnoj vezi, kontrolirajući izloženost nasilju u obitelji tijekom adolescencije. Autorica je koristila longitudinalne podatke iz uzorka zajednice, iz studije Toledo Adolescent Relationships (TARS) koja se odnosi na skup podataka koji se fokusira na iskustva pojedinaca s roditeljima, vršnjacima i intimnim partnerima pri prelasku iz adolescencije u odraslu dob. TARS se sastojao od pet intervjua tijekom razdoblja od deset godina. Minter (2014.) analizira podatke iz petog intervjua kad su ispitanici u dobi od 22 do 29 godina, a za sociodemografske i kontrolne varijable se koristio prvi intervju kada su ispitanici u dobi od 12 do 19 godina. Rezultati su pokazali da je devijantno ponašanje vršnjaka pozitivno i značajno povezano s povećanjem nasilja u vezi kod sudionika, odnosno da su ponašanje i stavovi vršnjaka prema nasilju u vezi i njihovo antisocijalno ponašanje povezani s nasiljem u vezi u mladoj odrasloj dobi (Minter, 2014.). Istraživanje Oudekerk i suradnika (2014.) je proučavalo višestruke čimbenike rizika, uključujući i društveni kontekst, na uzorku tinejdžera s niskim prihodima koji su primali usluge u zajednici namijenjene rizičnim populacijama. U istraživanju je sudjelovalo 223 mlade osobe te je bilo 11 poznatih čimbenika rizika za nasilje u vezi podijeljeno u četiri kategorije: rizična društvena okolina, rizična seksualna povijest, rizična obiteljska pozadina i slaba sposobnost samoregulacije. Kategoriju rizične društvene okoline predstavljala je kombinacija izloženosti

delinkvenciji vršnjaka, izloženosti zlostavljanju od strane vršnjaka, negativne kvalitete susjedstva i stavovi prema zlostavljanju u vezi. Kada su četiri kategorije čimbenika rizika istodobno ispitivane rizična društvena okolina je bila najsnažniji korelat s fizičkim i emocionalnim doživljenim i počinjenim nasiljem unutar romantičnog odnosa (Oudekerk i sur., 2014.). Također, provedena je i nacionalna studija na uzorku od 1525 latino adolescenata koja otkrila povezanost između viktimizacije partnera u vezi i širokog spektra drugih oblika viktimizacije (Sabina i sur., 2013., prema Oudekerk i sur., 2014.). Rezultati nacionalne studije pokazuju kako je oko 71 posto žrtava nasilja u vezi doživjelo nasilje u vršnjačkom odnosu. Također, oko 57 posto adolescentnih žrtava nasilja u vezi su bile žrtve nasilja vršnjaka ili rodbine (Oudekerk i sur., 2014.).

Iz navedenih rezultata istraživanja možemo zaključiti da postoji povezanost između stavova o nasilju, nekih obilježja veze, iskustva viktimizacije u primarnoj obitelji te utjecaja vršnjaka s doživljavanjem nasilja u partnerskim vezama adolescenata. S obzirom na navedene dosadašnje spoznaje uočavamo važnost istraživanja ove teme što će biti detaljnije objašnjeno u sljedećem poglavlju.

1.5. Relevantnost odabrane teme

Kao što je na samom početku istaknuto, u odnosima adolescenata ponekad dolazi do nasilja (Ajduković i Ručević, 2009.). Depresija, uporaba opojnih sredstava, poremećaji prehrane, školski neuspjeh, rana trudnoća, pokušaji samoubojstva i ozljede koje zahtijevaju medicinsku pomoć povezani su s iskustvima nasilja u adolescentskoj vezi (Silverman i sur., 2001., prema Wincentak i sur., 2016.). Postoje i rezultati koji ukazuju na razvoj posttraumatskog stresnog poremećaja (PTSP) kao posljedice doživljenog nasilja (Ely i sur., 2011., Kamimuraj sur., 2016., Reidy i sur., 2016., prema Park i Kim, 2017.). Iz prethodno navedenog je jasno kako nasilje u vezama mladih ima utjecaj na njihovo tjelesno i mentalno zdravlje, što ističu i autorice Ajduković i Ručević (2009.) u svom radu. Osim toga, adolescenti koji doživljavaju nasilje u partnerskim odnosima, imaju povećani rizik za doživljavanje težeg nasilja u odrasloj dobi (Foshee i sur., 2009., prema Wincentak i sur., 2016.). Prethodno navedeno potvrđuju i Smith i suradnici (2003.) ističući kako posebno djevojke, koje u adolescenciji dožive nasilje od strane partnera, imaju znatno veći rizik da budu ponovno viktimizirane već u studentskoj dobi, stavlajući naglasak na doživljavanje seksualnog nasilja.

Poznato je kako mlade osobe u adolescentskoj dobi doživljavaju fizičke, mentalne, emocionalne, kognitivne i socijalne promjene te nasilje u vezi utječe na njihovu emocionalnu stabilnost (Bogeanu, 2014.). Navodi se kako je početak viktimizacije povezan s povećanom depresivnom simptomatologijom među pripadnicima oba spola, te povećanom uključenosti u uporabu supstanci te činjenjem antisocijalnog i suicidalnog ponašanja među djevojkama (Roberts i sur., 2003., prema Spriggs i sur., 2009.).

Romantični odnosi mogu djelovati na stvaranje vlastitog identiteta adolescenta na dva načina (Furman i sur., 1999.). Prvo, adolescenti stvaraju zasebnu percepciju sebe u romantičnom okruženju. Oni imaju različite slike o sebi i sheme o sebi kada su sa svojim bliskim prijateljima i romantičnim partnerima. To možemo nazvati romantičnim načinom samopoimanja. Ono je povezano s time ima li adolescent romantičnu vezu i kakvom je doživljava. Ukoliko je adolescent u romantičnom odnosu i doživljava ga zadovoljavajuće i ispunjavajuće, on će tada sebe percipirati pozitivno u romantičnoj domeni te izgraditi pozitivnu sliku o sebi. S druge strane, oni koji su imali loša iskustva u vezama, mogu imati nisko samopouzdanje u svoju sposobnost privlačenja osobe suprotnog spola te se mogu osjećati manje privlačnima i poželjnima. Drugo, romantična iskustva i romantičan način samopoimanja može utjecati na cjelovito samopoštovanje. Pokazano je da je romantično samopoimanje povezano sa samopoimanjem u drugim domenama. Primjerice, ukoliko mladi dožive nasilje u vezama, to može utjecati na njih negativno, tako da nemaju samopoštovanja i imaju osjećaj kao da ne vrijede ništa (Furman i sur., 1999.).

Kako je trajanje nasilja pozitivno povezano s ozbiljnošću zdravstvenih posljedica (Bonomi i sur., 2006., Johnson i Leone, 2005., prema Spriggs i sur., 2009.), važnost bavljenja ovom temom se očituje i u razvijanju takvog sustava podrške koji će potaknuti mlade na što ranije reagiranje. Osim toga, važno je raditi na razvoju svijesti jer kako navodi Hodžić (2007.) neosviještenost i neprepoznavanje nasilja, kao i mišljenje da su određeni oblici nasilnog ponašanja 'normalni' dio svake veze može dovesti do toga da mladi i dalje toleriraju rizične, nasilne veze i da ne nalaze dovoljno razloga za prekid.

Osim toga, ovim se istraživanjem aktualizira tema partnerskog nasilja mladih obzirom na razvoj interneta i društvenih mreža na kojima su mladi prisutni. Tako se u istraživanju vršila provjera i nasilja putem interneta, što do sada nije zabilježeno u opisanim istraživanjima u Republici Hrvatskoj. Ovaj tip nasilja je jedinstven jer počinitelji imaju pristup žrtvama u bilo kojem trenutku i mogućnost javno ih ponižavati u mjeri u kojoj to nikad prije nije bilo moguće (Zweig i sur., 2014.).

Važnim pitanje nasilja prepoznaje i nacionalna politika. Pa u Nacionalnom programu za mlade za razdoblje od 2014. do 2017. godine kao jedan od ciljeva možemo pronaći jačanje kulture nenasilja ističući pritom i nasilje u adolescentskim vezama (Ministarstvo socijalne politike i mladih, 2014.). Također, u Nacionalnom programu zaštite i promicanja ljudskih prava od 2013. do 2016. godine, pitanje nasilja i prevencija istog se naglašava kao važan aspekt budućeg djelovanja (Vlada Republike Hrvatske, 2013.).

Stoga, obzirom na učestalost nasilja među adolescentima i povezanost sa zdravljem i razvojnim rezultatima (Spriggs i sur., 2009.) te činjenicu kako nasilje u vezama mladih dugo vremena nije bilo prepoznato kao problem istraživanja, odnosno prvi puta je prepoznato tek sredinom sedamdesetih godina prošlog stoljeća (Sesar i Dodaj, 2014.) razumijevanje ove teme je od interesa za istraživače i kreatore politika i programa jer najuspješniji rad polazi od informacija dobivenih od onih za koje se radi.

U skladu s prethodno iznesenim dosadašnjim spoznajama, **cilj istraživanja** je bio provjeriti odrednice partnerskog nasilja u vezama mladih.

2. PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

P₁: Postoji li povezanost između pojedinih obilježja veze i čestine doživljenog partnerskog nasilja u vezi?

H₁: Očekuje se povezanost između pojedinih obilježja partnerske veze i čestine doživljenog nasilja u vezi pri čemu će učenici koji imaju veći broj partnerskih veza, koji su dulje u vezi te imaju negativniju percepciju sadašnje veze češće doživljavati pojedine oblike nasilnog ponašanja u vezi.

P₂: Postoji li povezanost između stavova o nasilju, iskustva viktimizacije u obitelji, utjecaja vršnjaka i iskustva doživljenog partnerskog nasilja u vezi?

H₂: Očekuje se da postoji povezanost između stavova o nasilju, iskustva viktimizacije u obitelji, utjecaja vršnjaka i iskustva doživljenog partnerskog nasilja u vezi pri čemu će učenici koji više opravdavaju činjenje fizičkog nasilja, koji imaju izraženije iskustvo viktimizacije u obitelji te kod kojih je prisutnije odobravanje nasilnog ponašanja u grupi njihovih vršnjaka češće doživljavati pojedine oblike nasilnog ponašanja u vezi.

P3: Koliki je doprinos obilježja veze, školskih (školskog uspjeha i vrste škole) i socijalno-psiholoških varijabli (iskustvo viktimizacije u obitelji, odobravanje nasilja od strane grupe vršnjaka) u objašnjenju čestine doživljavanja partnerskog nasilja u vezi?

H3: Očekuje se da će pretpostavljeni model u značajnom stupnju predviđati čestinu doživljenog nasilja u vezi, pri čemu se pretpostavlja da će niži školski uspjeh i pohađanje strukovnih škola, dulja partnerska veza, izraženije iskustvo obiteljskog nasilja i veća razina odobravanja nasilja od strane grupe vršnjaka biti povezani s većom čestinom doživljavanja nasilja u partnerskoj vezi.

3. METODA ISTRAŽIVANJA

3.1. Sudionici

Sudionike ovog istraživanja čine punoljetne osobe koje su maturanti u školskoj godini 2017./2018. te se trenutačno nalaze u partnerskoj. Obzirom da je web anketa dominantno distribuirana putem društvene mreže Facebook, većinom se radi o osobama koje posjeduju Facebook račun te su članovi Facebook grupa ili stranica koje su tematski vezane uz njihov završetak srednjoškolskog obrazovanja te polaganje državne mature. Osim toga distribucija se vršila i putem dva internetska foruma koja se bave tematikom državne mature te putem aplikacija za dopisivanje poput Messenger-a, WhatsApp-a te Viber-a stoga je karakteristično da su neki od ispitanika registrirani na tim forumima ili imaju neku od navedenih aplikacija. Sudionici su odabrani metodom prigodnog uzorka prema kriteriju pristupačnosti i raspoloživosti.

U istraživanju su ukupno sudjelovala 452 maturanata od kojih je njih 73,2% odgovorilo da su bili u partnerskoj vezi. Budući da je ovo istraživanje usmjereno na obilježja partnerskih odnosa kod mladih u njihovim sadašnjim vezama, u nastavku slijedi opis obilježja sudionika koji su trenutačno u partnerskoj vezi (61%).

U istraživanju su većim dijelom sudjelovale osobe ženskog spola (85,4%). Prema vrsti srednje škole koju pohađaju, 59,8% sudionika je pohađalo gimnaziju do je njih 40,2% pohađalo strukovnu školu. Školski uspjeh na kraju prošle školske godine je kod većine sudionika bio vrlo dobar (45,1%) odnosno odličan (45,1%).

Socioekonomska obilježja sudionika su pokazala da većina sudionika dolazi iz urbanih sredina (42,4%), dok je polovica njih materijalne prilike svoje obitelji procijenila kao prosječne (53,5%). Što se tiče obrazovne strukture roditelja sudionika, kod 54,3% mladih majke imaju završenu srednju školu odnosno 39,1% ima završenu višu školu ili fakultet. Očevi također kod većine mladih imaju završenu srednju školu (64,5%) odnosno njih 30% ima završenu višu školu ili fakultet. Podaci vezani za radni status roditelja su pokazali da su kod većine mladih i majka (79,9%) i otac (80,8%) trenutno zaposleni.

Obilježja partnerskih odnosa su pokazala da su mladi u prosjeku do sada imali 2 partnerske veze ($SD=1,57$) dok se raspon njihovih dosadašnjih partnerskih veza kretao između jedne i deset veza. Prosječna duljina trajanja njihove sadašnje veze je 20 mjeseci ($SD= 15,42$) dok se raspon trajanja kretao između 1 i 87 mjeseci. Mladi su u prosjeku iskali da su izrazito zadovoljni sadašnjom vezom ($SD= ,69$).

3.2. Mjerni instrument

Anketni upitnik koji se koristio u ovom istraživanju predstavlja kombinaciju standardiziranih mjernih skala i dijela pitanja konstruiranih od strane istraživača za potrebe ovog istraživanja. Tematski je podijeljen na šest cjelina: 1) stavovi o partnerskim odnosima u vezama mladih, 2) obilježja veze, 3) obilježja partnerskih odnosa, 4) odnosi s bliskim osobama, 5) opća obilježja i 6) reakcije sudionika na sudjelovanje u istraživanju.

Stavovi o partnerskim odnosima u vezama mladih ispitivani su putem standardizirane skale Stavova o agresivnosti u partnerskim vezama (*Scale of Attitudes about Aggression in Dating Situations, AADS*, Slep i sur., 2001.). Navedena skala se sastoji od 10 čestica koje opisuju oblike fizičkog nasilja kontekstualizirane u specifične situacije (npr. „Zvonimir je optužio Sandru za promiskuitetno ponašanje ispred njihovih prijatelja. Sandra ga je ošamarila.“). Sudionicima je bila ponuđena skala odgovora od 6 stupnjeva, pri čemu je 1 značilo „uopće se ne slažem“, a 6 „u potpunosti se slažem“. Za svaku česticu trebali su odrediti stupanj slaganja s korištenjem fizičkog nasilja u dobivenim primjerima na prethodno navedenoj skali. Skala se sastojala od tri subskale: opravdanje primjene agresije od strane žena, opravdavanje primjene agresije od strane muškaraca i opravdavanje činjenja agresije od strane vršnjaka. Veći rezultat ukazuje na veće slaganje s primjenom fizičkog nasilja u opisanim situacijama. Deskriptivni pokazatelji kao i vrijednosti koeficijenata unutarnje konzistencije Cronbach alfa po pojedinoj subskali su prikazani u Tablici 1.

Tablica 1.

Deskriptivni pokazatelji i koeficijenti pouzdanosti na subskalama Stavova o agresivnosti u partnerskim vezama

Subskale	N	M	SD	Min.	Max.	α
Opravdanje primjene agresije od strane žena	202	15,03	4,64	4	24	.72
Opravdavanje primjene agresije od strane muškaraca	202	6,60	3,41	4	21	.76
Opravdavanje činjenja agresije od strane vršnjaka.	202	4,22	2,69	2	12	.83

Druga cjelina anketnog upitnika se tematski odnosi na obilježja veze te je za nju korištena standardizirana skala i pitanja konstruirana od strane istraživača. Korištena je subskala iz Indeksa zadovoljstva parova (*Couples satisfaction index, CSI – 32*, Funk i Rogge, 2007.). Odabrana subskala se sastoji od 7 čestica, ali je za potrebe ovog istraživanja korišteno 6 čestica kojima se mjerilo kako sudionici istraživanja doživljavaju svoju vezu. Pritom su čestice bile sljedeće: 1) dosadna – zanimljiva, 2) loša – dobra, 3) prazna – ispunjena, 4) osamljena – prijateljska, 5) obeshrabrujuća – optimistična, 6) nesretna – zabavna, a za svaku od navedenih čestica sudionik je trebao označiti na skali od 0 do 5 broj koji najbolje opisuje njegovu trenutačnu vezu. Rezultat navedene subskale se dobiva zbrajanjem odgovora ispitanika, pri čemu veći rezultat ukazuje na veće zadovoljstvo vezom. Prosječni rezultat na ovoj skali iznosi je 32,95 (SD=5,03) dok se raspon rezultata kretao od 6 do 36. U ovoj tematskoj cjelini korišteno je još ukupno 7 pitanja, kojima su se ispitivala sljedeća obilježja veze: dosadašnje iskustvo veze, broj partnerskih veza do sada, trenutačno iskustvo bivanja u vezi, trajanje trenutačne partnerske veze, zadovoljstvo trenutačnom partnerskom vezom te spol i dob partnera/ice.

Za treću tematsku cjelinu *Obilježja partnerskih odnosa* korišten je Upitnik doživljenih nasilnih ponašanja (Ajduković i sur., 2011.) čiji koeficijent pouzdanosti iznosi 0,91. Upitnik se sastoji od ukupno 30 čestica te obuhvaća 3 oblika doživljenog nasilnog ponašanja: psihičko (19 čestica), fizičko (7 čestica) i seksualno (4 čestice) nasilje. Sudionici su trebali označiti koliko su često od svog partnera/ice doživjeli nešto od navedenog, koristeći skalu od 0 (niti jednom) do 5 (vrlo često/nekoliko puta tjedno). Rezultati se formiraju za svaku subskalu (psihičko, fizičko, seksualno i elektroničko nasilje) zasebno pri čemu veći rezultat ukazuje na češće doživljavanje pojedinog oblika nasilja u partnerskoj vezi.

Deskriptivni pokazatelji kao i vrijednosti koeficijenata unutarnje konzistencije Cronbach alfa po pojedinoj subskali su prikazani u tablici 2.

Tablica 2.

Deskriptivni pokazatelji i koeficijenti pouzdanosti na subskalama Upitnika doživljenih nasilnih ponašanja

Subskale	N	M	SD	Min.	Max.	α
Ukupno doživljeno nasilje	201	42,38	18,85	28	142	.91
Psihičko nasilje	188	26,92	11,63	17	88	.91
Fizičko nasilje	199	8,95	4,63	7	42	.89
Spolno nasilje	194	4,84	2,36	4	22	.77

Partnersko nasilje preko interneta mjereno je sa 7 čestica preuzetih iz skale Iskustva elektroničkog nasilja i nasilja „licem u lice“ u intimnim partnerskim odnosima (*Experiences of Cyber and In-Person Intimate Partner Aggression Victimization, CIPA*, Marganski i Melander, 2018.). Rezultati se formiraju za svaku subskalnu (psihičko, fizičko, seksualno i elektroničko nasilje) zasebno pri čemu veći rezultat ukazuje na češće doživljavanje pojedinog oblika nasilja u partnerskoj vezi. Sudionici su trebali označiti koliko su često od svog partnera/ice doživjeli nešto od navedenog, koristeći skalu od 0 (niti jednom) do 5 (vrlo često/nekoliko puta tjedno). Ukupni rezultat se formirao kao suma odgovora pri čemu veći rezultat ukazuje na višu čestinu doživljavanja partnerskog nasilja putem Interneta. Prosječni rezultat na ovoj skali je iznosio 8,35 (SD=3,48) dok se raspon odgovora kretao između 7 i 36.

Odnosi s bliskim osobama činili su četvrtu tematsku cjelinu te su ovdje ispitivani obiteljski odnosi putem pitanja vezanog za osobno iskustvo doživljenog nasilja u obitelji. Pitanje je konstruirano od strane istraživača i sastojalo se od 5 čestica koje su se odnosile na: fizičkog nasilja, psihičkog nasilja, seksualnog nasilja, zanemarivanja i svjedočenja nasilju u obitelji, pri čemu su sudionici za svaku od navedenih čestica trebali odrediti jesu li doživjeli koji od ponuđenih oblika nasilja odabirom jednog od ponuđenih odgovora: *Ne, Da, u blažem obliku, Da, u težem obliku*. Ukupni rezultat se formirao kao suma odgovora pri čemu veći rezultat ukazuje na izraženije iskustvo obiteljskog nasilja. Prosječni rezultat je iznosio 6,17 (SD=1,62) dok se raspon rezultata kretao od 5 do 14. Nadalje, ispitivani su i odnosi s vršnjacima upotrebom skale iz Upitnika o nasilju u adolescentskim vezama (Hodžić, 2007.) koja je modificirana na način da je adaptirana na 5 stupnjeva odgovora (1 – uopće se ne odnosi na mene do 5 – u potpunosti se odnosi na mene). Rezultat se dobiva zbrajanjem odgovora, a veći ukazuje na veći

stupanj odobravanja nasilnog ponašanja od strane vršnjačke skupine. Prosječni rezultat na ovoj skali je iznosio 5,05 (SD=2,15) dok se raspon rezultata kretao od 4 do 16. Korištena su još i pitanja konstruirana od strane istraživača za ispitivanje spremnosti na prijavu u slučaju doživljenog međuvršnjačkog, partnerskog i obiteljskog nasilja putem raspona odgovora od *1 – uopće nisam spreman/na* do *5 – u potpunosti sam spreman/na*. Ukupni rezultat se formirao kao suma odgovora na navedena tri pitanja pri čemu veći rezultat ukazuje na veću spremnost na prijavu nasilja. Prosječni rezultat sudionika ovog istraživanja je iznosio 11,55 (SD=3) dok se raspon rezultata kretao od 3 do 15.

Od općih obilježja sudionika istraživani su: spol, dob, vrsta srednje škole, školski uspjeh, stupanj obrazovanja i radni status roditelja, samoprocjena materijalnih prilika obitelji i tip mjesta prebivališta. U zadnjem dijelu upitnika u svrhu provjere reakcija sudionika na sudjelovanje u istraživanju korištene su dvije subskale: subskala osobne dobiti od sudjelovanja u istraživanju i subskala emocionalnih reakcija koje su preuzete iz upitnika Reakcija na sudjelovanje u istraživanju (*Reactions to research participation Questionnaire, RRPQ*, Newman i sur., 2011.). Za svaku od 8 čestica sudionici su trebali odrediti stupanj slaganja na ljestvici od 1 do 5, pri čemu je 1 značilo „uopće se ne slažem“, a 5 „u potpunosti se slažem“. Rezultat se formira zbrajanjem odgovora na svakoj subskali pri čemu veći rezultat ukazuje na pozitivnije iskustvo sudjelovanja sudionika u istraživanju.

3.3. Postupak istraživanja

Istraživanje su provele studentice diplomskog studija socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu. Prikupljanje podataka provedeno je u razdoblju od 15.03.2018. do 03.04.2018. godine. Kao metoda prikupljanja podataka korištena je web anketa koja je većinskim dijelom distribuirana putem društvene mreže Facebook. Naime, poziv na istraživanje zajedno s poveznicom na web anketu objavljivan je u različitim Facebook grupama i na različitim Facebook stranicama čiji sadržaj tematski odgovara našoj ciljanoj populaciji. Kako bi odaziv na istraživanje bio što veći isto smo objavili i na dva internetska foruma pod tematikom vezanom uz državnu maturu. Osim toga, određeni broj poziva s poveznicom na web anketu prosljedili smo i poznicima putem aplikacija za dopisivanje kao što su Messenger, WhatsApp te Viber.

Prilikom planiranja i same provedbe istraživanja posebno smo vodili računa o etičkim načelima obzirom na socijalnu osjetljivost teme. Pri provedbi istraživanja u potpunosti je osigurana *dobrovoljnost* o čemu su sudionici bili informirani kao i s mogućnošću da u bilo kojem trenutku mogu odustati od ispunjavanja ankete neovisno o razlozima. Dodatno, i sam program Limesurvey u kojem je izrađena web anketa ima opciju „Obriši odgovore i izađi“ što sudionicima osigurava mogućnost da njihovi odgovori neće biti pohranjeni. Nadalje, sudionici su bili upoznati sa činjenicom kako će se podaci koristiti isključivo u znanstvene svrhe čime smo osigurali načelo *povjerljivosti*. Time smo htjeli naglasiti da nitko drugi osim nas neće imati pristup podacima koji su dobiveni istraživanjem. Istraživanje jest *anonimno*, tj. nigdje se nisu bilježile IP adrese ispitanika niti se tražio bilo koji drugi identifikacijski podatak, čime smo sudionicima osigurali anonimnost. U prilog tome ide i činjenica da svatko od sudionika može ispunjavati upitnik na bilo kojem uređaju. Sukladno tome svi podaci su prikazani i analizirani na grupnoj razini. Sudionicima smo omogućili da *dobiju i uvid u rezultate istraživanja* na način da smo na kraju poziva naveli kontakt osobu koju mogu zatražiti iste. Također je navedeno kako se na kontakt mogu javiti i u slučaju da imaju bilo koja druga pitanja, ako im primjerice sudjelovanje bude na bilo koji način uznemirujuće ili neugodno. Time smo htjeli zaštititi *dobrobit* sudionika uslijed socijalno osjetljive teme jer je za te situacije bilo predviđeno ustupiti kontakte stručnjaka kojima se mogu obratiti.

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA

Cilj ovog istraživanja se odnosio na provjeru odrednica nasilja u vezama adolescenata na uzorku pri čemu su se ispitivali različiti činitelji na individualnoj, vršnjačkoj i obiteljskoj razini. U daljnjem tekstu slijedi detaljnije objašnjenje dobivenih rezultata s osvrtom i na ograničenja istraživanja i praktične implikacije.

4.1. Odnos između obilježja veze i čestine doživljavanja nasilja u partnerskoj vezi

Prvim problemom istraživanja se željela utvrditi povezanost između pojedinih obilježja veze i čestine doživljavanja nasilja u partnerskoj vezi kod učenika srednjih škola odnosno maturanata. Za potrebe odgovora na postavljeni problem korišten je Pearsonov koeficijent korelacije, te su dobiveni rezultati prikazani u tablici 3.

Tablica 3.

Povezanost između obilježja veze i čestine doživljavanja nasilja u partnerskoj vezi

	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Ukupno doživljeno nasilje	-							
2. Doživljeno psihičko nasilje	.968**	-						
3. Doživljeno fizičko nasilje	.858**	.772**	-					
4. Doživljeno spolno nasilje	.749**	.644**	.721**	-				
5. Doživljeno elektroničko nasilje	.793**	.713**	.799**	.799**	-			
6. Zadovoljstvo sadašnjom vezom	-.315**	-.337**	-.285**	-.285**	-.257**	-		
7. Percepcija veze	-.334**	-.356**	-.331**	-.331**	-.347**	.570**	-	
8. Duljina veze	,127	.177*	-,052	-,052	,061	-,023	-0,030	-
9. Broj dosadašnjih partnerskih veza	.262**	.187*	,137	,137	,088	-.158*	-0,129	-.163*

** p<0,01, * p<0,05

Rezultati istraživanja su pokazali da postoji statistički značajna povezanost između čestine ukupno doživljenog nasilja (psihičko, fizičko i spolno nasilje) u vezi i zadovoljstva sadašnjom vezom ($r=-.315$, $p<0,01$) odnosno percepcije sadašnje veze ($r=-.334$, $p<0,01$). Negativan smjer korelacije ukazuje da učenici koji su manje zadovoljni sadašnjom vezom odnosno percipiraju svoju vezu lošijom češće doživljavaju nasilje u vezi. Dobivena je i statistički značajna pozitivna povezanost između broja dosadašnjih partnerskih veza i čestine doživljenog nasilja u vezi ($r=-.262$, $p<0,01$) pri čemu učenici s većim brojem partnerskih veza češće doživljavaju nasilje u vezi. Povezanost između duljine sadašnje veze i doživljenog partnerskog nasilja u vezi se nije pokazala statistički značajnom ($r=.127$, $p>0,05$).

Analiza povezanosti između obilježja veze i doživljenog psihičkog nasilja u vezi je pokazala da postoji statistički značajna negativna povezanost između zadovoljstva sadašnjom vezom i čestine doživljavanja psihičkog nasilja u vezi ($r=-.337$, $p<0,01$) pri čemu učenici koji su manje zadovoljni sadašnjom vezom češće doživljavaju psihičko nasilje u vezi. Dobivena je i statistički značajna negativna povezanost između čestine doživljenog psihičkog nasilja i percepcije partnerske veze ($r=-.356$, $p<0,01$) pri čemu učenici koji percipiraju svoju vezu lošijom češće doživljavaju psihičko nasilje u vezi. Čestina doživljenog psihičkog nasilja u vezi se pokazala statistički značajno povezanom i sa duljinom veze ($r=.177$, $p<0,05$) i brojem prethodnih veza

($r=.187$, $p<0,05$). Učenici koji su dulje u partnerskoj vezi češće doživljavaju psihičko nasilje odnosno učenici koji imaju veći broj dosadašnjih partnerskih veza češće doživljavaju psihičko nasilje u vezi. Čestina doživljenog fizičkog nasilja u vezi se također pokazala statistički značajno povezanom s zadovoljstvom sadašnjom vezom ($r=-.285$, $p<0,01$) odnosno percepcijom partnerske veze ($r=-.331$, $p<0,01$). Negativan smjer korelacije pokazuje da učenici koji percipiraju svoju vezu lošijom i koji su manje zadovoljni vezom češće doživljavaju fizičko nasilje u vezi. Povezanost između broja dosadašnjih partnerskih veza ($r=.137$, $p>0,05$) te duljine partnerske veze ($r=-.052$, $p>0,05$) i čestine doživljenog fizičkog nasilja u vezi se nije pokazala statistički značajnom.

Analiza povezanosti čestine doživljenog elektroničkog nasilja u partnerskoj vezi i obilježja partnerske veze je pokazala da postoji statistički značajna negativna povezanost između zadovoljstva sadašnjom vezom i čestine doživljenog elektroničkog nasilja ($r=-.275$, $p<0,01$) pri čemu učenici koji su manje zadovoljni sadašnjom vezom češće doživljavaju elektroničko nasilje u vezi. Dobivena je i statistički značajna negativna povezanost između percepcije partnerske veze i čestine doživljenog elektroničkog nasilja i ($r=-.347$, $p<0,01$) pri čemu učenici koji percipiraju svoju vezu lošijom češće doživljavaju elektroničko nasilje u vezi. Duljina sadašnje partnerske veze ($r=.088$, $p>0,05$) kao i broj do sadašnjih partnerskih veza ($r=.061$, $p>0,05$) se nisu pokazali statistički značajno povezanim s čestinom doživljenog elektroničkog nasilja u vezi. Isti rezultati su dobiveni i u analizi povezanosti između zadovoljstva vezom i čestine doživljenog spolnog nasilja u vezi ($r=-.285$, $p<0,01$) odnosno percepcijom veze ($r=-.331$, $p<0,01$), pri čemu učenici koji percipiraju svoju vezu lošijom češće doživljavaju spolno nasilje u vezi odnosno oni koji su manje zadovoljni sadašnjom partnerskom vezom češće doživljavaju spolno nasilje u vezi. Broj dosadašnjih partnerskih veza ($r=.137$, $p>0,05$) kao i duljina sadašnje veze ($r=-.052$, $p>0,05$) se nisu pokazali statistički značajno povezanim s čestinom doživljenog spolnog nasilja u vezi.

U pogledu povezanosti percepcije sadašnje veze i ostalih obilježja veze pokazalo se da postoji statistički značajna pozitivna povezanost sa zadovoljstvom sadašnjom vezom ($r=.570$, $p<0,01$) pri čemu su učenici koji su percipirali svoju vezu pozitivnijom iskazivali veći stupanj zadovoljstva vezom. Povezanost između percepcije veze i broja dosadašnjih veza ($r=-.129$, $p>0,05$) kao i duljine sadašnje veze ($r=-.030$, $p>0,05$) se nije pokazala statistički značajnom. Rezultati su pokazali i da postoji statistički značajna negativna povezanost između zadovoljstva sadašnjom vezom i broja dosadašnjih partnerskih veza pri čemu su mladi koji su imali manje

partnerskih veza iskazivali veće zadovoljstvo partnerskom vezom ($r=-,158$, $p>0,05$). Povezanost između zadovoljstva sadašnjom vezom i duljine veze se nije pokazala statistički značajnom ($r=-,023$, $p>0,05$).

Izneseni rezultati većim dijelom potvrđuju postavljenu hipotezu će učenici koji imaju veći broj partnerskih veza, koji su dulje u vezi te imaju negativniju percepciju sadašnje veze češće doživljavati pojedine oblike nasilnog ponašanja u vezi.

Rezultati ovog istraživanja su pokazali da su pojedina obilježja sadašnje veze ili iskustva s prethodnim partnerskim odnosima povezana s doživljavanjem pojedinih oblika nasilja u partnerskoj vezi. Konkretnije, rezultati su pokazali da je kod učenika koji su više doživljavali nasilje u vezi prisutnije i niže zadovoljstvom sadašnjom vezom. Isti smjer povezanosti je zabilježen i kod svih ispitivanih oblika doživljavanja nasilja u vezi. Dobiveni rezultati su u skladu s postojećim spoznajama koje ukazuju na povezanost između zadovoljstva vezom i doživljenog partnerskog nasilja, budući da su žrtve nasilja iskazivale niže zadovoljstvo vezom (Cramer, 2003., Weigel i Ballard-Reisch, 2002., Kaura i Lohman, 2007.). Ovi nalazi se ujedno zasnivaju na postavkama teorije socijalne razmjene o troškovima i nagradama, pri čemu se nasilje među partnerima percipira kao značajan trošak za bivanje u vezi te se negativno odražava na razinu zadovoljstva osobe koja doživljava partnersko nasilje (Cramer, 2003.). Percepcija veze se pokazala također povezanom sa čestinom doživljavanja pojedinih oblika nasilja u vezi budući da su učenici koji su percipirali svoju vezu lošijom iskazivali veću čestinu doživljavanja psihičkog, fizičkog, spolnog i elektroničkog nasilja u vezi. Ovaj rezultat također prati već neke postojeće rezultate o povezanosti loše kvalitete veze s doživljavanjem nasilja u vezi kod mladih (npr. Hettrich i O'Leary, 2007., Kaura i Lohman, 2007., Orpinas i sur., 2013.). Suprotno navedenom, rezultati Giordana i suradnika (2010.) nisu potvrdili razlike između adolescenata s iskustvom nasilja i onih kojih ga nisu imali u razinama iskazivanja brige i ljubavi u partnerskoj vezi. Važnost kvalitete partnerske veze se posebno ogleda u činjenici da pojedini autori ukazuju da je loša kvalitete partnerske veze u vrijeme adolescencije povećana s većom vjerojatnošću stvaranja loših odnosa i odanosti vezi i u odrasloj dobi (Seiffge-Krenke i Lang, 2002.). Što se tiče duljine veze, rezultati su pokazali da učenici koji su dulje u vezi češće doživljavaju psihičko nasilje u vezi, dok se nije potvrdila povezanost duljine veze i ostalih oblika partnerskog nasilja u vezi. Duža veza je i u drugim studijama potvrđena kao prediktor doživljavanja nasilja u vezi (npr. Giordano i sur., 2010., Rizzo i sur., 2017.). Broj prethodnih partnera se također pokazao povezanim s čestinom doživljavanja ukupnog nasilja i čestinom

doživljavanja psihičkog nasilja. Učenici s iskustvom većeg broja partnerskih veza su imali veću razinu ukupno doživljenog nasilja i veću razinu doživljenog psihičkog nasilja u vezi. Sličan rezultat se potvrdio i u drugim istraživanjima koja su pokazala da je broj partnera u pozitivnoj korelaciji s iskustvom viktimizacije kod žena te dužom vezom i većim razinama posvećenosti veze kod oba spola (Magdol i sur., 1998., Halpern i sur., 2001.).

4.2. Odnos između socijalno-psiholoških varijabli i čestine doživljavanja nasilja u vezi

Drugim problemom istraživanja ispitala se povezanost između iskustva obiteljskog nasilja, odobravanja nasilja od strane grupe vršnjaka, stavova o nasilju u partnerskim vezama i čestine doživljavanja oblika nasilnog ponašanja u partnerskoj vezi. Za analizu podataka odnosno provjeru povezanosti se koristio Pearsonov koeficijent korelacije (tablica 4.).

Tablica 4.

Povezanost između socijalno-psiholoških varijabli i čestine doživljavanja nasilja u partnerskoj vezi

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Ukupno doživljeno nasilje	-								
2. Doživljeno psihičko nasilje	.968**	-							
3. Doživljeno fizičko nasilje	.858**	.772**	-						
4. Doživljeno spolno nasilje	.749**	.644**	.721**	-					
5. Doživljeno elektroničko nasilje	.793**	.713**	.806**	.799**	-				
6. Iskustvo obiteljskog nasilja	.290**	.236**	.250**	.248**	.159*	-			
7. Odobravanje nasilja od vršnjaka	.294**	.261**	.254**	.137	.150*	.300**	-		
8. Opravdavanje agresivnog ponašanja od strane žena	.044	.015	.060	.061	.088	.078	.078	-	
9. Opravdavanje agresivnog ponašanja od strane muškaraca	.240**	.100	.207**	.196**	.110	.039	.267	.357**	-
10. Opravdavanje agresivnog ponašanja od strane vršnjaka	.274**	.163*	.215**	.164*	.088	.066	.223**	.326**	.547**

** p<0,01, * p<0,05

Analiza povezanosti između ukupno doživljenog nasilja u partnerskoj vezi i iskustva obiteljskog nasilja je pokazala da postoji statistički značajna povezanost pozitivnog smjera ($r=.290$, $p<0,01$) odnosno da učenici koji imaju izraženije iskustvo obiteljskog nasilja češće doživljavaju nasilje u partnerskoj vezi. Isti smjer povezanosti se pokazao i za odnos između čestine doživljenih pojedinih oblika nasilja u vezi i iskustva obiteljskog nasilja te su rezultati pokazali da učenici s izraženijim iskustvom obiteljskog nasilja češće doživljavaju psihičko ($r=.236$, $p<0,01$), fizičko ($r=.250$, $p<0,01$), spolno ($r=.250$, $p<0,01$) i elektroničko nasilje u vezi ($r=.159$, $p<0,05$).

Rezultati pokazuju da postoji i statistički značajna pozitivna povezanost između odobravanja nasilja od strane grupe vršnjaka i čestine doživljenog nasilja u vezi ($r=.294$, $p<0,01$), odnosno da učenici čije grupe vršnjaka više odobravaju nasilje češće doživljavaju nasilje u vezi. Isti smjer povezanosti se pokazao i odnos između čestine doživljenog psihičkog, fizičkog te elektroničkog nasilja u vezi i odobravanja nasilja od strane grupe vršnjaka. Rezultati pokazuju da učenici čije grupe vršnjaka više odobravaju nasilje češće doživljavaju psihičko ($r=.261$, $p<0,01$), fizičko ($r=.254$, $p<0,01$) i elektroničko ($r=.150$, $p<0,05$) nasilje u vezi. Povezanost između odobravanja nasilja od strane grupe vršnjaka i čestine doživljenog spolnog nasilja u vezi se na uzorku maturanata u ovom istraživanju nije pokazala statistički značajnom ($r=.137$, $p>0,05$).

U pogledu odnosa između čestine ukupno doživljenog nasilja u vezi i stavova prema nasilju vezama mjerenih kroz opravdavanje nasilnog ponašanja od strane žena, muškaraca i vršnjaka, rezultati su pokazali da postoji statistički značajna pozitivna povezanost između opravdavanja nasilnog ponašanja od strane muškaraca i čestine ukupno doživljenog nasilja u vezi ($r=.240$, $p<0,01$) te opravdavanja nasilnog ponašanja od strane vršnjaka i čestine ukupno doživljenog nasilja u vezi ($r=.240$, $p<0,01$). Navedeno pokazuje da učenici koji više opravdavaju nasilje ponašanje od strane muškaraca odnosno vršnjaka češće doživljavaju nasilje u partnerskoj vezi. Povezanost između opravdavanja nasilnog ponašanja od strane žena i čestine ukupno doživljenog nasilja u vezi se nije pokazala statistički značajnom ($r=.044$, $p>0,05$).

Rezultati povezanosti čestine doživljenih pojedinih oblika nasilja u vezi i stavova prema nasilju u partnerskim odnosima su pokazali da postoji statistički značajna pozitivna povezanost između čestine doživljenog psihičkog nasilja i opravdavanja agresivnog ponašanja od strane vršnjaka ($r=.163$, $p<0,05$) odnosno da mladi koji više opravdavaju agresivno ponašanje od strane vršnjaka češće doživljavaju psihičko nasilje u vezi. Povezanost između čestine doživljenog psihičkog nasilja i opravdavanja agresivnog ponašanja od strane muškaraca ($r=.100$, $p>0,05$) odnosno žena ($r=.015$, $p>0,05$) se nije pokazala statistički značajnom. Analiza povezanosti između čestine doživljenog fizičkog nasilja u vezi i stavova prema nasilju u partnerskim vezama je pokazala da postoji statistički značajna pozitivna povezanost između čestine doživljenog fizičkog nasilja u vezi i opravdavanja agresivnog ponašanja od strane vršnjaka ($r=.215$, $p<0,01$) i od strane muškaraca ($r=.207$, $p<0,01$) pri čemu učenici koji više opravdavaju agresivno ponašanje od strane vršnjaka i muškaraca češće doživljavaju fizičko nasilje u vezi. Povezanost između čestine doživljenog fizičkog nasilja i opravdavanja agresivnog ponašanja od strane žena ($r=.060$, $p>0,05$) se nije pokazala statistički značajnom. Slični rezultati su se pokazali i za odnos između čestine doživljenog spolnog nasilja u vezi i stavova prema nasilju u partnerskim vezama, budući da su rezultati pokazali da postoji statistički značajna pozitivna povezanost između čestine doživljenog spolnog nasilja u vezi i opravdavanja agresivnog ponašanja od strane vršnjaka ($r=.164$, $p<0,05$) i od strane muškaraca ($r=.196$, $p<0,05$) pri čemu učenici koji više opravdavaju agresivno ponašanje od strane vršnjaka i muškaraca češće doživljavaju spolno nasilje u vezi. Povezanost između opravdavanja nasilnog ponašanja od strane žena i čestine ukupno doživljenog spolnog nasilja u vezi se nije pokazala statistički značajnom ($r=.061$, $p>0,05$). Što se tiče povezanosti između doživljenog elektroničkog nasilja u vezi i stavova prema nasilju partnerskim vezama rezultati su pokazali da čestina doživljenog elektroničkog nasilja u vezi nije statistički značajno povezana s opravdavanja agresivnog ponašanja od strane vršnjaka ($r=.088$, $p>0,05$), muškaraca ($r=.110$, $p>0,05$) i žena ($r=.088$, $p>0,05$).

Iskustvo obiteljskog nasilja se pokazalo statistički značajno povezanim s odobravanjem nasilja od strane grupe vršnjaka ($r=.300$, $p<0,01$). Pozitivan smjer povezanosti pokazuje da učenici kod kojih je prisutnije odobravanje nasilja u grupi njihovih vršnjaka imaju i izraženije iskustvo obiteljskog nasilja. Povezanosti iskustva obiteljskog nasilja i opravdavanja agresivnog ponašanja od strane vršnjaka ($r=.088$, $p>0,05$), muškaraca ($r=.110$, $p>0,05$) i žena ($r=.088$, $p>0,05$) se nisu pokazale statistički značajnim. Završno, analiza povezanosti između odobravanja nasilja u grupi vršnjaka i stavova prema nasilju je pokazala statistički značajnu pozitivnu povezanost između odobravanja nasilja u grupi vršnjaka i opravdavanja agresivnog

ponašanja od strane vršnjaka ($r=.164$, $p<0,05$), dok se nije pokazala statistički značajna povezanost između odobravanja nasilja u grupi vršnjaka i njihova opravdavanja agresivnog ponašanja od strane muškaraca ($r=.164$, $p<0,05$) odnosno žena ($r=.164$, $p<0,05$).

Rezultati o povezanosti pojedinih socijalno-psiholoških varijabli i čestine doživljavanja nasilja u vezi većim dijelom potvrđuju postavljenu hipotezu da će učenici koji više opravdavaju činjenje fizičkog nasilja, koji imaju izraženije iskustvo viktimizacije u obitelji te kod kojih je prisutnije odobravanje nasilnog ponašanja u grupi njihovih vršnjaka češće doživljavati pojedine oblike nasilnog ponašanja u vezi.

Učenici koji imaju iskustvo obiteljskog nasilja iskazuju veću čestinu psihičkog, fizičkog, spolnog i elektroničkog nasilja u vezi, te veću čestinu ukupnog doživljavanja nasilja u vezi. Iskustvo obiteljskog nasilja je i u drugim studijama potvrđeno kao značajan činitelj za doživljavanje ili činjenje nasilja u partnerskim vezama mladih (npr. Gomez, 2011., Kim i sur., 2014.). Navedeno se naslanja i na hipotezu o međugeneracijskom prijenosu nasilja. Pojedina pojašnjenja ukazuju da izloženost nasilju u obitelji vodi k usvajanju i percipiranju nasilnog ponašanja kao jednog od uobičajenog načina rješavanja sukoba te da na taj način djeca oponašaju nasilno ponašanje svojih roditelja. Navedeno posljedično može voditi tendenciji da mlade osobe probleme ili sukobe sa svojim partnerima rješavaju nasilnim putem. Rezultati meta analize u kojoj se provjeravala hipoteza o međugeneracijskom prijenosu nasilja u obitelji su pokazali na male ali značajne veličine učinka i za viktimizaciju i činjenje nasilja što upućuje na to da će roditelji koji su nasilni jedan prema drugom predstavljati model njihovoj djeci za nasilno ponašanje u partnerskim odnosima (Stith i sur., 2001.). Suprotno iznesenom, dio autora ukazuje da će osobe koje su bile izložene obiteljskom nasilju biti netolerantnije na primjenu nasilja u partnerskim odnosima u odnosu na osobe koje nisu imale iskustvo obiteljskog nasilja (Marcus i sur., 2001.).

Kada je riječ o utjecaju vršnjaka, rezultati ovog istraživanja su pokazali da učenici kod koji je odobravanje nasilja prisutnije u grupi njihovih vršnjaka iskazuju višu čestinu doživljavanja psihičkog, fizičkog, elektroničkog te ukupnog nasilja u partnerskoj vezi. I postojeća istraživanja ukazuju da vršnjaci s iskustvom nasilja u partnerskim vezama potiču nasilje u partnerskim vezama kod vršnjaka budući da se nasilno ponašanje može percipirati kao prihvatljivo (npr. Arriaga i Foshee, 2004., Ellis i Wolfe, 2015.). Također, ako se normalizira agresivno i/ili nasilno ponašanje u vršnjačkom kontekstu, mladi su skloniji vjerovati da nasilno ponašanje

predstavlja jedan od načina rješavanja sukoba u partnerskim odnosima (Leadbeater i sur., 2008.). Iskazivanje agresivnog ponašanja u grupi vršnjaka se pokazalo kao značajan prediktor i za doživljavanje i za počinjenje nasilja u partnerskoj vezi.

Analiza odnosa između stavova o nasilju i čestine doživljavanja nasilja u vezi je pokazala da učenici koji su više opravdavali činjenje nasilnog ponašanja od strane vršnjaka i muškaraca su iskazivali višu čestinu doživljavanja nasilja u partnerskoj vezi. Opravdavanja nasilja od strane vršnjaka i muškaraca se nije pokazalo povezanim s čestinom doživljavanja elektroničkog nasilja u vezi, dok se niti opravdavanje činjenja nasilja od strane muškaraca nije pokazalo povezanim s čestinom doživljavanja psihičkog nasilja u vezi koju su iskazivali učenici. U skladu s ovim rezultatima i drugi autori ukazuju na važnost uloge individualnih stavova u pojašnjenju nasilja u partnerskim vezama mladih. Opravdavanje nasilja u određenim okolnostima se pokazalo da povećava rizik od nasilja u partnerskoj vezi (Lewis i Fremouw, 2001.) odnosno da je prihvaćanje nasilnog ponašanja povezano s opetovanim nasiljem u partnerskim vezama mladih (Kernsmith i Tolman, 2011.). Zanimljivim se pokazao i rezultat da se opravdavanje činjenja nasilja od strane žena nije pokazalo povezanim s čestinom doživljavanja niti ukupnog niti pojedinog oblika nasilja u partnerskoj vezi. Ovaj rezultat je suprotan postojećim koji su pokazali da je doživljavanje nasilja u partnerskoj vezi povezano s tradicionalnim uvjerenjima o rodnim ulogama (Foshee i sur., 2004). Jedno od plauzibilnih pojašnjenja za ovu nekonzistentnost je možda da rodne uloge imaju preskriptivniji utjecaj na reakcije muškaraca na odstupanja žena od njihove očekivane uloge.

4.3. Predviđanje čestine doživljavanja nasilja u partnerskoj vezi

U cilju odgovora na treće istraživačko pitanje usmjereno na utvrđivanje doprinosa odabranih prediktorskih varijabli objašnjenju doživljavanja nasilja u partnerskoj vezi provedene su dvije hijerarhijske regresijske analize pri čemu je u prvoj analizi kriterijska varijabla bilo ukupno doživljeno nasilje mjereno preko tri oblika nasilja (psihičko, fizičko i spolno nasilje) dok je u drugoj analizi kriterijska varijabla bila doživljeno elektroničko nasilje u vezi koje je u ovom istraživanju provjeravano kao poseban oblik nasilja.

U prvom je koraku regresijske analize uvedena varijabla spola, u drugom vrsta škole i školski uspjeh, u četvrtom obilježja veze odnosno duljina veze i zadovoljstvo vezom, zatim odobravanje nasilja od strane grupe vršnjaka te u posljednjem koraku je uvedena varijabla iskustva obiteljskog nasilja.

Tablica 5.

Rezultati hijerarhijske regresijske analize predviđanja doživljavanja nasilja

Model	Prediktori	β
1.	Spol	-,236**
	$R^2= 0,056, F= 9,88^{**}, \%V=5,6$	
2.	Spol	-,284**
	Vrsta srednje škole	,179*
	Školski uspjeh	,161*
	$R^2= 0,101, F= 6,16^{**}, \%V=10,1$	
3.	Spol	-,258**
	Vrsta srednje škole	,109
	Školski uspjeh	,096
	Duljina veze	,116
	Zadovoljstvo vezom	-,246**
	$R^2= 0,171, F= 6,72, \%V=17,1$	
4.	Spol	-,206**
	Vrsta srednje škole	,091
	Školski uspjeh	,131
	Duljina veze	,136
	Zadovoljstvo vezom	-,257**
	Odobravanje nasilja od strane grupe vršnjaka	,268**
	$R^2= 0,237, F= 8,39^{**}, \%V=23,7$	
5.	Spol	-,212**
	Vrsta srednje škole	,069
	Školski uspjeh	,084
	Duljina veze	,170*
	Zadovoljstvo vezom	-,243**
	Odobravanje nasilja od strane grupe vršnjaka	,204**
	$R^2= 0,270, F= 8,50^{**}, \%V=27,19$	

Rezultati su pokazali da je spol značajan prediktor čestine doživljavanja nasilja. Njime se objašnjava 5,6% varijance kriterija, pri čemu nasilje češće doživljavaju mladići. Uvođenjem varijabli vezanih za obrazovanje u drugom koraku (vrsta škole i školski uspjeh) postotak objašnjene varijance povećao se za 4,5%. Rezultati su pokazali da učenici iz strukovnih škola češće doživljavaju nasilje u vezama nego učenici iz gimnazija. Također, pokazalo se da učenici s boljim školskim uspjehom češće doživljavaju nasilje. Uvođenjem obilježja veze, vidljivo je da obje varijable vezane za obrazovanje gube na statističkoj značajnosti što može ukazivati na

njihov medijatorski učinak. Uvođenjem ovih varijabli objašnjava se ukupno 17,2% varijance čestine doživljavanja nasilja u vezi. Očekivano, rezultati pokazuju da učenici koji su manje zadovoljni vezom češće doživljavaju nasilje u vezi. U sljedećem koraku, prilikom uvođenja odobravanja nasilja od strane grupe vršnjaka značajno se objašnjava 23,7% varijance doživljavanja partnerskog nasilja u vezi. Učenici kod kojih je u grupama vršnjaka prisutnije odobravanje nasilnog ponašanja češće doživljavaju nasilje u partnerskoj vezi. Uvođenjem iskustva obiteljskog nasilja u posljednjem koraku udio objašnjene varijance se značajno povećava na 27,1%. Rezultati ukazuju da učenici s izraženijim iskustvom obiteljskog nasilja češće doživljavaju nasilje u partnerskoj vezi. Uvođenjem ove varijable, i duljina veze je postala značajan prediktor u objašnjenju doživljavanja nasilja u vezi, pri čemu učenici koji su dulje u partnerskoj vezi češće doživljavaju nasilje u vezi.

Provjerom predikcije doživljavanja nasilnog ponašanja u vezama mladih samo se djelomično potvrdila hipoteza. Iako odabrani skup prediktora objašnjava značajan postotak varijance (27,1%) on nije visok što pokazuje da postoje druge varijable povezane s kriterijem koje nisu bile obuhvaćene ovim istraživanjem.

Spol se pokazao značajnim za predikciju doživljavanja nasilja u partnerskoj vezi pri čemu mladići češće doživljavaju nasilje u vezi. Iako istraživanja partnerskog nasilja kod adolescenata pokazuju prevladavajući obrazac uzajamnog nasilja, no kada je samo jedan od partnera bio nasilan dio istraživanja potvrđuje nalaze ovog istraživanja da su mladići češće žrtve nasilja (Capaldi i Crosby, 1997., Strauss, 2007.). Navedeni rezultat je dobiven i u domaćem istraživanju Ajduković i suradnika (2011.). Nijedna od varijabli vezanih za obrazovanje učenika se nije pokazala značajnom za predviđanje doživljavanja nasilja u partnerskoj vezi. Obilježja veze su se pokazala povezanim sa doživljavanjem nasilja u partnerskoj vezi pri čemu učenici koji su manje zadovoljni partnerskom vezom i koji su dulje u vezi češće doživljavaju nasilje u vezi. Navedeni rezultat je u skladu s ranije iznesenim rezultatima istraživanja. I završno, i rezultati hijerarhijske regresijske analize su pokazali na važnost vršnjačkih i obiteljskih činitelja budući da rezultati pokazuju da su veće odobravanje nasilje u skupini vršnjaka i iskustvo viktimizacije u obitelji povezani s većom čestinom doživljavanja nasilja u partnerskoj vezi. Hamby i suradnici (2012.) navode kako neimanje adekvatnih modela za odnose kao i niža razina roditeljske brige mogu biti jedan od razloga povezanosti između viktimizacije u obitelji, vršnjačkog pritiska i iskustva viktimizacije u partnerskim odnosima kod mladih. Navedeni oblici viktimizacije mogu rezultirati nedostatkom razvoja vještina kao što je rješavanje sukoba

i razmirica što može voditi k doživljavanju nasilja u partnerskoj vezi. To dodatno ide u prilog postavkama teorije socijalnog učenja koja nudi pokazuje kako mladi uče prihvatiti nasilje kao dio partnerske veze. Kroz iskustva obiteljske ili vršnjačke viktimizacije mladi mogu jednako tako prihvatiti različite oblike nasilja u partnerskoj vezi.

Kao što je ranije istaknuto, u nedostatku domaćih istraživanja o doživljavanju elektroničkog nasilja u vezama mladih u okviru ovog problema je dodatno provjeravan doprinos prediktorskog skupa varijabli u predviđanju čestine doživljenog elektroničkog nasilja u vezi na osnovu. Uvođenje varijabli u pojedinom koraku je bilo istovjetno prethodno navedenoj predikciji doživljenog nasilja u vezi.

Tablica 6.

Rezultati hijerarhijske regresijske analize predviđanja doživljavanja elektroničkog nasilja u vezi

Model	Prediktori	β
1.	Spol	-,076
$R^2= 0,004, F= 0,19, \% V=0,4$		
2.	Spol	-,092
	Vrsta srednje škole	,064
	Školski uspjeh	,030
$R^2= 0,018, F= 0,35, \% V=1,8$		
3.	Spol	-,075
	Vrsta srednje škole	-,003
	Školski uspjeh	-,026
	Duljina veze	,137
	Zadovoljstvo vezom	-,219**
$R^2= 0,068, F= 2,91^*, \% V=6,8$		
4.	Spol	-,082
	Vrsta srednje škole	-,004
	Školski uspjeh	-,007
	Duljina veze	,141
	Zadovoljstvo vezom	-,219**
	Odobranje nasilja od strane grupe vršnjaka	,092
$R^2= 0,076, F= 2,61^*, \% V=7,6$		
5.	Spol	-,093
	Vrsta srednje škole	-,012
	Školski uspjeh	-,025
	Duljina veze	,162*
	Zadovoljstvo vezom	-,214**
	Odobranje nasilja od strane grupe vršnjaka	,069
	Iskustvo obiteljskog nasilja	,177
$R^2= 0,081, F= 2,32^*, \% V=8,1$		

U skladu s prethodno navedenim, u prvom koraku analize je uvedena varijabla spola koja se nije pokazala statistički značajnim prediktorom čestine doživljavanja elektroničkog nasilja u vezi. Uvođenjem varijabli vezanih za obrazovanje u drugom koraku (vrsta škole i školski uspjeh) postotak objašnjene varijance se neznajno povećava na 1,8%, pri čemu se školski uspjeh i vrsta škole nisu pokazali statistički značajnim prediktorima. U trećem koraku, po uvođenju obilježja veze udio varijance se značajno povećava na 6,8%. Rezultati pokazuju da učenici koji su manje zadovoljni vezom češće doživljavaju elektroničko nasilje u vezi. U sljedećem koraku, prilikom uvođenja odobravanja nasilja od strane grupe vršnjaka značajno se ukupno objašnjava 7,6% varijance doživljavanja elektroničkog nasilja u vezi, pri čemu se odobravanje nasilja od strane grupe vršnjaka nije pokazalo statistički značajnim prediktorom za objašnjenje doživljavanja elektroničkog nasilja u vezi. Uvođenjem iskustva obiteljskog nasilja u posljednjem koraku udio objašnjene varijance se značajno ali vrlo malo povećava na 8,1%, te niti iskustvo obiteljskog nasilja nije pokazalo značajnim prediktorom za pojašnjenje ovog oblika nasilja u vezi. Uvođenjem ove varijable, uz zadovoljstvo vezom i duljina veze je postala značajan prediktor u objašnjenju doživljavanja elektroničkog nasilja u vezi, pri čemu učenici koji su dulje u partnerskoj vezi češće doživljavaju elektroničko nasilje u vezi.

Dobiveni rezultati pokazuju da odabrani set prediktora izrazito mali udio varijance što pokazuje da postoje druge varijable povezane s kriterijem koje nisu obuhvaćene ovim istraživanjem. Od provjeravanog skupa varijabli, u predikciji doživljavanja elektroničkog nasilja značajnim su se pokazala samo obilježja partnerske veze. Konkretnije, učenici koji su manje zadovoljni sadašnjom vezom i koji su dulje u vezi češće doživljavaju elektroničko nasilje u vezi.

4.4. Ograničenja istraživanja

Prethodno iznesene rezultate istraživanja potrebno je sagledati i u okviru pojedinih ograničenja ovog istraživanja. Jedno od ograničenja ovog istraživanja je primijenjeni transverzalni nacrt istraživanja koji omogućuje prikaz stanja u jednom vremenskoj točki. Za potpuniji uvid u dinamiku nasilja u partnerskim vezama kao i utvrđivanje kauzalnih učinaka provjeranih varijabli na čestinu doživljavanja nasilja u partnerskim vezama mladih primjereniji bi bio longitudinalni nacrt istraživanja.

Kao što je ranije spomenuto, u istraživanju je korišten prigodni uzorak koji posjeduje nekoliko slabosti. Obzirom da je riječ o neprobabilističkoj metodi nije poznato u kolikoj mjeri maturanti koji su činili uzorak u ovom istraživanju imaju karakteristike slične karakteristikama ciljane populacije, što ograničava mogućnost generalizacije rezultata. Dodatno, što se tiče spolne distribucije kao što je bilo i ranije navedeno u istraživanju su većinom sudjelovale djevojke. Nadalje, obzirom da je web anketa bila distribuirana preko različitih izvora putem Interneta, uzimajući u obzir činjenicu da populacija korisnika Interneta nije po svojim svojstvima jednaka ukupnoj populaciji (Galešić, 2005.) i s ovog aspekta se javlja problem reprezentativnosti. Također, provođenjem dijela istraživanja putem Facebooka dogodila se autoselekcija sudionika. Naime, da bi sudjelovali u istraživanju sudionici su prije svega morali imati Facebook račun, a osobe koje posjeduju Facebook račun odnosno koriste ovu društvenu mrežu se po svojim individualnim karakteristikama razlikuju se od ostatka populacije (npr. Rife i sur., 2016.).

Što se tiče metode prikupljanja podataka, rezultati su pokazali da je 46,7% sudionika ispunilo anketu putem pametnog telefona ili mobitela. Navedeno prati i dosadašnje spoznaje da su mlađe osobe sklonije sudjelovati u istraživanju putem mobitela ili pametnog telefona, no navedeni način anketiranja ima svoje nedostatke budući da obično koriste u kraćim sesijama i različitim okolnostima i okruženjima što može utjecati i na količinu vremena i pažnje koja se posvećuje sudjelovanju u istraživanju, odnosno neizravno na kvalitetu podataka.

Nasilje u partnerskim vezama ulazi u područje socijalno osjetljivih tema te postoji rizik od iskazivanja socijalno poželjnih odgovora prije svega na pitanja o doživljavanju nasilnog ponašanja u partnerskoj vezi koja bi se odnosila na smanjene razine iskazivanja doživljenog nasilja.

Završno, niske količine objašnjene varijance kriterija doživljavanja nasilja pokazuju da bi u budućim istraživanjima bilo potrebno mjeriti još neke koncepte koji bi mogli biti povezani s nasilnim ponašanjem u adolescentskim vezama, poput počinjenja partnerskog nasilja, iskustva nasilja u prethodnim partnerskim vezama, samopoštovanja, iskustvo viktimizacije od strane vršnjaka i sl. Također, u budućim istraživanjima bi bilo poželjno uz osiguranje probabilističkog odabira sudionika istraživanja voditi računa i spolnoj distribuciji sudionika kako bi se omogućilo testiranje nasilnih obrazaca u partnerskim vezama u kontekstu rodnih razlika na koje upućuju dosadašnja istraživanja.

4.5. Praktične implikacije

Istraživanje je pokazalo kako su za doživljaj nasilja u partnerskim vezama mladih značajni brojni faktori poput zadovoljstva trenutnom vezom, broja dosadašnjih partnera, iskustva obiteljskog nasilja, odobravanja nasilja od strane vršnjačke grupe te stavova o nasilju. Što se tiče spola rezultati pokazuju kako nasilje češće doživljavaju mladići. Poseban doprinos istraživanja je bila provjera doživljenog elektroničkog nasilja u vezi pri čemu su se kao značajni prediktori objašnjenja doživljenog elektroničkog nasilja u vezi pokazali razina zadovoljstva vezom te duljina iste. Rezultati ukazuju na različite prediktore doživljaja nasilja u partnerskim vezama mladih i stoga je važno efikasno djelovati na svaki od njih.

Polazimo li od obitelji kao temelja procesa socijalizacije jasno je kako se svjedočenje ili doživljavanje nasilja u istoj može negativno odraziti na dijete i njegove kasnije odnose, stoga je važno ukazati na konstruktivno rješavanje problema kada se oni jave u obiteljskim odnosima (Wekerle i Wolfe, 1999., prema Shorey i sur., 2008.). Navedeno se može ostvariti djelovanjem udruga u lokalnoj zajednici na način da se provode radionice na kojima će stručnjaci ukazivati na sve posljedice koje obiteljsko nasilje nosi sa sobom te će s polaznicima raditi na konstruktivnim načinima rješavanja problema te na većoj međusobnoj povezanosti članova obitelji.

Budući da se pokazalo kako su stavovi i opravdanje nasilja od strane vršnjačke grupe značajni pri češćem doživljavanju nasilja u partnerskoj vezi jasno je kako je važno unaprijediti upoznavanje i senzibiliziranje mladih o problemu nasilja u partnerskim odnosima mladih. Činjenica je da ne postoji dovoljan broj programa u školama koji naglasak stavljaju na problem nasilja u vezama mladih. Kod ovakvih problema provođenje preventivnih programa u sustavu obrazovanja od velikog je značaja. Od iznimne je važnosti da škola kao odgojna institucija promovira pozitivne vrijednosti, razvija samopoštovanje učenika te ukazuje na nasilne obrasce ponašanja te štetnost takvih, nasilnih, odnosa.

Ponekad osoba ne mora biti svjesna da je ono što joj se događa u partnerskoj vezi nasilje, no sudjelovanjem u preventivnim programima prepoznat će te oblike nasilnog ponašanja u vezi i pritom će moći osvijestiti nužnost djelovanja i promjene takve situacije. S tim u vezi, važno je s mladima raditi na prepoznavanju razlika između zdravog, podržavajućeg i brižnog odnosa, nasuprot onomu koji kontrolira, manipulativan je i zlostavljački. Neprepoznavanje nasilja posebno se odnosi na ono elektroničko. Obzirom da se danas nalazimo u tehnološki

uznapredovanoj eri te je korištenje raznih aplikacija na kojima mladi imaju korisničke račune uobičajeno, važno je upoznati mlade kako je partnerovo kontroliranje aktivnosti i pošte na profilu u potpunosti neprihvatljivo te da takvo ponašanje predstavlja oblik elektroničkog nasilja u vezi.

Također je iznimno važno da se kroz preventivne programe učenike upozna gdje u lokalnoj zajednici mogu potražiti pomoć kada se nađu u nasilnoj vezi jer je podrška u takvim situacijama od iznimnog značaja. Rezultati istraživanja Hodžić (2007) su pokazali da iako velik broj mladih barem jednom doživi nasilje u vezi, malo ih se odlučuje to s nekim podijeliti. Najčešći razlozi za to su strah, sram, neosviještenost, nepovjerenje te nedostatak relevantnih informacija i resursa (Hodžić, 2007.). Mladi koji bi se u slučaju da dožive nasilje u vezi nekome obratili za pomoć uglavnom navode bliske prijatelje, a ne odrasle osobe ili odgovarajuće institucije kao one od kojih očekuju pomoć. Važno je i osvijestiti mlade da djeluju i u slučaju da nasilno ponašanje prepoznaju u vezi svojih prijatelja, a ne da samo ostanu pasivni promatrači. Sukladno tome važno im je kroz programe dati naputke kako reagirati i u takvim situacijama.

5. ZAKLJUČAK

Adolescencija predstavlja razdoblje u kojem najčešće započinje stvaranje i razvijanje partnerskih odnosa, i tada naučeni obrasci ponašanja mogu se nastaviti i u kasnijim partnerskim vezama. Doživljavanje ili počinjenje nasilja u partnerskoj vezi u tom smislu predstavlja jedan od ključnih rizika za mlade osobe. Stoga je ovo istraživanje bilo usmjereno na provjeru pojedinih korelata doživljavanja nasilja u partnerskoj vezi na uzorku maturanata, pri čemu se ispitivalo individualne, situacijske, vršnjačke i obiteljske činitelje kako bi se cjelovitije zahvatila kompleksnost ovog društvenog problema.

U skladu s međunarodnim i domaćim istraživanjima rezultati i ovog istraživanja su pokazali da je nasilje u vezama mladih vrlo raširena pojava. Istraživanjem je većim dijelom potvrđena hipoteza o važnosti situacijskih čimbenika koji su se ispitivali preko obilježja veze budući da su rezultati pokazali da su učenici nezadovoljniji sadašnjom vezom, koji imaju negativniju percepciju veze i dulje su vezi iskazuju višu čestinu doživljavanja i ukupnog i pojedinih oblika nasilnog ponašanja u vezi.

Rezultati istraživanja su većim dijelom potvrdili i pretpostavku o povezanosti nekih individualnih, vršnjačkih i obiteljskih činitelja s doživljavanjem nasilja u partnerskoj vezi jer se istraživanjem pokazalo da učenici koji imaju iskustvo obiteljskog nasilja, u čijoj skupini vršnjaka je prisutnije odobravanje nasilnog ponašanja te koji su i sami skloniji opravdavati nasilno ponašanje iskazuju višu čestinu doživljavanja nasilja u vezi.

Pretpostavku o mogućnosti predviđanja doživljavanja nasilja u partnerskoj vezi na osnovu odabranog skupa prediktorskih varijabli su tek manjim dijelom poduprli rezultati ovog istraživanja, pri čemu su se značajnim prediktorima pokazali spol sudionika, duljina veze i zadovoljstvo vezom, iskustvo obiteljskog nasilja te odobravanje nasilnog ponašanja od strane vršnjaka. Provedena dodatna analiza predviđanja doživljavanja elektroničkog nasilja u vezi je dodatno potvrdila potrebu za uvođenjem novih varijabli budući da su se jedino obilježja veze pokazala značajnim prediktorima za objašnjenje doživljavanja elektroničkog nasilja u vezama mladih. Tome dodatno ide u prilog činjenica da u domaćoj literaturi postoje tek sporadične empirijske spoznaje o elektroničkom nasilju u partnerskim vezama mladih.

Dobiveni rezultati ukazuju na jasnu potrebu za senzibilizacijom mladih osoba o negativnim učincima nasilnog ponašanja i usvajanjima konstruktivnijih načina rješavanja sukoba u partnerskim vezama kao i za osvještavanjem važnosti traženja podrške u situacijama izloženosti nasilnim postupcima u partnerskoj vezi.

Na osnovu rezultata istraživanja otvorila su se i nova istraživačka pitanja koja bi bilo važno provjeriti u nekim budućim istraživanjima (npr. Koji činitelji oblikuju doživljavanje i počinjenje elektroničkog nasilja u partnerskim vezama mladih?, Postoje li rodne i dobne razlike u doživljavanju odnosno počinjenju nasilnog ponašanja u vezama mladih? Zašto se više opravdava nasilje od strane vršnjaka i muškaraca u odnosu na počinjenje nasilja od strane žena i sl.?).

6. LITERATURA

1. Ajduković, D. & Ajduković, M. (2010). Family violence: What health workers can do. *Medicina fluminensis*, 46 (3), 292-299.
2. Ajduković, D., Löw, A. & Sušac, N. (2011). Rodne razlike i prediktori partnerskog nasilja u mladenačkim vezama. *Ljetopis socijalnog rada*, 18 (3), 527-553.
3. Ajduković, M. & Ručević, S. (2009). Nasilje u vezama mladih. *Medicus*, 18 (2), 217-225.
4. Ajduković, M., Rimac, I., Rajter, M. & Sušac, N. (2013). Epidemiološko istraživanje prevalencije i incidencije nasilja nad djecom u obitelji u Hrvatskoj. *Ljetopis socijalnog rada*, 19 (3), 367-412.
5. Arriaga, X. B. & Foshee, V. A. (2004). Adolescent dating violence: Do adolescents follow in their friends', or their parents', footsteps?. *Journal of interpersonal violence*, 19 (2), 162-184.
6. Autonomni ženski centar (2005). *Nasilje u partnerskim odnosima i zdravlje*. Beograd: Autonomni ženski centar.
7. Batašić, Z. (1995). *Pubertet i adolescencija*. Zagreb: Školska knjiga.
8. Bell, K. M. & Naugle, A. M. (2008). Intimate partner violence theoretical considerations: Moving towards a contextual framework. *Clinical Psychology Review*, 28, 1096 – 1107.
9. Bilić, V. (2014). Correlates and outcomes of cyberbullying and cybervictimization. In: M. Orel (ed.), *The new vision of future technologies* (pp. 71-84). Ljubljana: Eduvision.
10. Bogueanu, E. L. (2014). Teenage Dating Violence: Etiology and the Role of Prevention. *Revista de Asistent Social*, 13 (4), 219-235.
11. Bonomi, A.E., Anderson M.L., Nemeth, J., Bartle-Haring, S., Buettner, C. & Scipper, D. (2012). Dating violence victimization across the teen years: Abuse frequency, number of abusive partners, and age at first occurrence. *BMC Public Health*, 12 (10), 637-657.
12. Bukowski, W. M. & Hoza, B. (1989). Popularity and friendship: Issues in theory, measurement, and outcome. In: T. J. Berndt & G. W. Ladd (Eds.), *Wiley series on personality processes. Peer relationships in child development* (pp. 15-45). Oxford, England: John Wiley & Sons.
13. Capaldi, D. M. & Crosby, L. (1997). Observed and reported psychological and physical aggression in young, at-risk couples. *Social Development*, 6 (2), 184-206.

14. Capaldi, D. M., Dishion, T. J., Stoolmiller, M. & Yoerger, K. (2001). Aggression toward female partners by at-risk young men: The contribution of male adolescent friendships. *Developmental Psychology*, 37 (1), 61-73.
15. Collins W. A. (2003). More than myth: The developmental significance of romantic relationships during adolescence. *Journal of Research on Adolescence*, 13 (1), 1-24.
16. Cramer, D. (2003). Facilitativeness, conflict, demand for approval, self-esteem, and satisfaction with romantic relationships. *Journal of Psychology*, 137, 83–98.
17. Dishion, T. J. & Dodge, K. A. (2005). Peer contagion in interventions for children and adolescents: Moving towards an understanding of the ecology and dynamics of change. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 33 (3), 395-400.
18. Dodaj, A., Sesar, K. & Šimić, N. (2017). Nasilje u mladenačkim vezama: teorijski pristupi. *Socijalna psihijatrija*, 45, 95–104.
19. Dodig-Ćurković, K., Franić, T., Grgić, M., Radić, J., Ćurković, M., Radić, M. & Petek Erić, A. (2013). *Psihopatologija dječje i adolescentne dobi*. Osijek: Svjetla grada.
20. Ehlert, C. (2007). *Adolescent Dating Violence: A Review of Literature on Development, Prevalence, Perceptions, Help-Seeking and Prevention Programs*. Menomonie: The University of Wisconsin-Stout.
21. Ellis, W. E., Chung-Hall, J. & Dumas, T. M. (2013). The role of peer group aggression in predicting adolescent dating violence and relationship quality. *Journal of Youth and Adolescence*, 42 (4), 487-499.
22. Ellis, W. E. & Wolfe, D. A. (2015). Bullying predicts reported dating violence and observed qualities in adolescent dating relationships. *Journal of interpersonal violence*, 30 (17), 3043-3064.
23. Exner-Cortens, D. (2014). Theory and teen dating violence victimization: Considering adolescent development. *Developmental Review*, 34 (2), 168-188.
24. Finkel, E. J. (2007). Impelling and Inhibiting Forces in the Perpetration of Intimate Partner Violence. *Review of General Psychology*, 11 (2), 193–207.
25. Foshee, V. A., Benefield, T. S., Ennett, S. T., Bauman, K. E. & Suchindran, C. (2004). Longitudinal predictors of serious physical and sexual dating violence victimization during adolescence. *Preventive medicine*, 39 (5), 1007-1016.
26. Funk, J.L. & Rogge, R.D. (2007). Testing the Ruler with Item Response Theory: Increasing Precision of Measurement for Relationship Satisfaction with the Couples Satisfaction Index. *Journal of Family Psychology*, 21, 572-583.

27. Furman, W. (2002). The Emerging Field of Adolescent Romantic Relationships. *Current directions in psychological science*, 11 (5), 177-180.
28. Furman, W., Bradford, B. & Feiring, C. (1999). *The Development of Romantic Relationships in Adolescence*. Cambridge: Cambridge University Press.
29. Galešić, M. (2005). Anketna istraživanja putem interneta: Mogući izvori pogrešaka. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 14 (1-2), 297-320.
30. Giordano, P. C., Kaufman, A. M., Manning, W. D. & Longmore, M. A. (2015). Teen dating violence: The influence of friendships and school context. *Sociological focus*, 48 (2), 150-171.
31. Giordano, P. C., Soto, D. A., Manning, W. D. & Longmore, M. A. (2010). The characteristics of romantic relationships associated with teen dating violence. *Social Science Research*, 39 (6), 863-874.
32. Gutgesell, M. & Payne, N. (2004). Issues of adolescent psychological development in the 21st century. *Pediatrics in Review*, 25, 79-85.
33. Halpern, C. T., Oslak, S. G., Young, M. L., Martin, S. L. & Kupper, L. L. (2001). Partner violence among adolescents in opposite-sex romantic relationships: Findings from the National Longitudinal Study of Adolescent Health. *American journal of public health*, 91 (10), 1679-1685.
34. Hettrich, E. L. & O'Leary, K. D. (2007). Females' reasons for their physical aggression in dating relationships. *Journal of interpersonal violence*, 22 (9), 1131-1143.
35. Hodžić, A. (2007). *Nasilje ne prolazi samo od sebe: Izvještaj o istraživanju rodno uvjetovanog nasilja u adolescentskim vezama u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: CESI.
36. Ignjatović, T. (2011). *Nasilje prema ženama u intimnom partnerskom odnosu: Model koordiniranog odgovora zajednice*. Beograd: Rekonstrukcija Ženski fond.
37. Kaura, S. A. & Lohman, B. J. (2007). Dating violence victimization, relationship satisfaction, mental health problems, and acceptability of violence: A comparison of men and women. *Journal of Family Violence*, 22 (6), 367-381.
38. Kernsmith, P. D. & Tolman, R. M. (2011). Attitudinal correlates of girls' use of violence in teen dating relationships. *Violence Against Women*, 17 (4), 500-516.
39. Kranželić, V., Kovčo Vukadin, I. & Ferić, M. (2016). Etička pitanja u istraživanjima s obiteljima: primjer smjernica. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 24 (1), 179-210.
40. Lacković-Grgin, K. (2005). *Psihologija adolescencije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

41. Lewis, S. F. & Fremouw, W. (2001). Dating violence: A critical review of the literature. *Clinical psychology review*, 21(1), 105-127.
42. Madsen, S.D. & Collins, W.A. (2011). The Salience of Adolescent Romantic Experiences for Romantic Relationship. Qualities in Young Adulthood. *Journal of Research on Adolescence*, 21 (4), 789 – 801.
43. Magdol, L., Moffitt, T.E. & Silva, P.A. (1998.) Hitting without a license: testing explanations for differences in partner abuse between young adult daters and cohabitators. *Journal of Marriage Family*, 60, 41–55.
44. Marganski, A. & Melander, L. (2018). Intimate partner violence victimization in the cyber and real world: examining the extent of cyber aggression experiences and its association with in-person dating violence. *Journal of interpersonal violence*, 33 (7), 1-25.
45. McKinney, C., Caetano, R., Harris, T. & Ebama, M. (2009). Alcohol availability and intimate partner violence among US couples. *Alcoholism Clinical and Experimental Research*, 33, 1-8.
46. Ministarstvo socijalne politike i mladih (2014). *Nacionalni program za mlade za razdoblje od 2014. do 2017. godine*. Dostupno na mrežnoj stranici: <http://mladi-eu.hr/wp-content/uploads/2015/07/Nacionalni-program-za-mlade-14-17.pdf>
47. Minter, M. (2014). *The influence of peers' attitudes and behaviors on young adults' intimate partner violence*. Ohio: Bowling Green State University.
48. Muñoz-Rivas, M. J., Gámez-Guadix, M., Fernández-González, L. & González Lozano, M. P. (2011). Validation of the Attitudes About Aggression in Dating Situations (AADS) and the Justification of Verbal/Coercive Tactics Scale (JVCT) in Spanish Adolescents. *Journal of Family Violence*, 26 (8), 575-584.
49. Newman, E., Willard, T., Sinclair, R., & Kaloupek, D. (2001). Empirically supported ethical research practice: The costs and benefits of research from the participants' view. *Accountability in Research*, 8 (4), 309-329.
50. Orpinas, P., Hsieh, H. L., Song, X., Holland, K. & Nahapetyan, L. (2013). Trajectories of physical dating violence from middle to high school: Association with relationship quality and acceptability of aggression. *Journal of youth and adolescence*, 42 (4), 551-565.
51. Oudekerk, B., Blachman-Denmer, D. & Mulford, C. (2014). *Teen dating violence: How peers can affect risk & protective factors*. Washington: National Institute of Justice.
52. Park, S. & Kim, S. H. (2017). Who Are the Victims and Who Are the Perpetrators in Dating Violence?: Sharing the Role of Victim and Perpetrator. *Trauma, Violence, & Abuse*, 20 (10), 1-10.

53. Pećnik, N. (2003). *Međugeneracijski prijenos zlostavljanja djece*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
54. Peskin, M. F., Markham, C. M., Shegog, R., Temple, J. R., Baumler, E. R., Addy, R. C., Hernandez, B., Cuccaro, P., Gaby, E. K., Thiel, M. & Emery, S. T. (2017). Prevalence and correlates of the perpetration of cyber dating abuse among early adolescents. *Journal of youth and adolescence*, 46 (2), 358-375.
55. Popadić, D. (2009). *Nasilje u školama*. Beograd: Institut za psihologiju.
56. Rife, S. C., Cate, K. L., Kosinski, M. & Stillwell, D. (2016). Participant recruitment and data collection through Facebook: the role of personality factors. *International Journal of Social Research Methodology*, 19 (1), 69-83.
57. Rizzo, C. J., Joppa, M. C., Barker, D., Zlotnick, C., Warren, J., Saint-Eloi Cadely, H. & Brown, L. K. (2017). Individual and Relationship Characteristics of Adolescent Girls With Histories of Physical Dating Violence. *Journal of interpersonal violence*, 0886260517696859.
58. Rudan, I. (2013). *Odnos ljubomore, spola i nasilja u vezi*. Diplomski rad. Osijek: Sveučilište J. J. Strossmayera, Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju.
59. Scanlan, F., Bailey, A. & Parker, A. (2012). *Adolescent Romantic Relationships – Why are they important? And should they be encouraged or avoided?* Posjećeno 18.3.2018., dostupno na mrežnoj stranici: <https://headspace.org.au/assets/Uploads/Resource-library/Health-professionals/romanticrelationships-adolescent-romantic-relationships-why-are-they-important-headspace-evsum.pdf>
60. Sesar, K. & Dodaj, A. (2014). Čimbenici rizika za nasilje u partnerskim vezama. *Socijalna psihijatrija*, 42 (14), 162 – 171.
61. Shorey, R. C., Cornelius, T. L. & Bell, K. M. (2008). A critical review of theoretical frameworks for dating violence. *Aggression and violent behaviour*, 13, 185 – 194.
62. Simon, R. W., Eder, D. & Evans, C. (1992). The development of feeling norms underlying romantic love among adolescent females. *Social Psychology Quarterly*, 55 (1), 29-46.
63. Slep, A. M. S., Cascardi, M., Avery-Leaf, S. & O'leary, K. D. (2001). Two new measures of attitudes about the acceptability of teen dating aggression. *Psychological Assessment*, 13 (3), 306 - 318.
64. Smith, K., Cénat, J. M., Lapierre, A., Dion, J., Hébert, M. & Côté, K. (2018). Cyber dating violence: Prevalence and correlates among high school students from small urban areas in Quebec. *Journal of affective disorders*, 234, 220-223.

65. Smith, P. H., White, J. V. & Holland L. J. (2003). A longitudinal perspective on dating violence among adolescent and college-age women. *American Journal of Public Health*, 93, 1104-1109.
66. Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S. & Tippett, N. (2008). Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49 (4), 376–385.
67. Stith, S. M., Rosen, K. H., Middleton, K. A., Busch, A. L., Lundeberg, K. & Carlton, R. P. (2000). The intergenerational transmission of spouse abuse: A meta-analysis. *Journal of Marriage and Family*, 62 (3), 640-654.
68. Straus, M. A. (2007). Dominance and symmetry in partner violence by male and female university students in 32 nations. *Children and Youth Services Review*, 30, 252-275.
69. Trbojević, J. (2016). Partnersko nasilje u adolescentskim vezama. U J. Petrović (ur.), *Slika tela, seksualnost i partnerske veze u adolescenciji* (str. 77-96). Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet.
70. Vagi, K. J., Rothman, E. F., Latzman, N. E. Tharp, A. T., Hall, D. M. & Breiding, M. J. (2013). Beyond Correlates: A Review of Risk and Protective Factors for Adolescent Dating Violence Perpetration. *Journal of Youth Adolescence*, 42, 633–649.
71. Vaselić, N., Ivanović, B., & Mišćević, S. (2016). *Izveštaj o rezultatima istraživanja o rodno zasnovanom nasilju u intimnim partnerskim vezama mladih u BiH*. Banja Luka: Fondacija za unapređenje socijalne inkluzije djece i mladih u BiH.
72. Vejmelka, L. (2012). Neke determinante vršnjačkog nasilja u adolescenciji. *Ljetopis Socijalnog Rada*, 19 (2), 215-240.
73. Vlada Republike Hrvatske (2013). *Nacionalni program zaštite i promicanja ljudskih prava od 2013. do 2016. godine*. Dostupno na mrežnoj stranici: <https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/15012016/Nacionalni%20program%20za%20zaštite%20i%20promicanja%20ljudskih%20prava%20za%20razdoblje%20od%202013%20do%202016%20godine.pdf>
74. Vrandečić-Loje, M. (2013). *Uloga percipiranog vršnjačkog nasilja i iskustva obiteljskog nasilja u počinjenju i doživljavanju nasilja u adolescentskim vezama*. Diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
75. Weigel, D. J. & Ballard-Reisch, D. S. (2002). Investigating the behavioral indicators of relational commitment. *Journal of Social and Personal Relationships*, 19, 403–423.
76. Wincentak, K., Connolly, J., & Card, N. (2016). Teen Dating Violence: A Meta-Analytic Review of Prevalence Rates. *Psychology of Violence*, 7 (2), 224-241.

77. Zweig, J. M., Lachman, P., Yahner, J. & Dank, M. (2014). Correlates of cyber dating abuse among teens. *Journal of Youth and Adolescence*, 43 (8), 1306-1321.